

בס"ד

ערש"ק ראה תשפ"ו

"פרחה הגפן"

ליקוטי מוהר"ן

תורה ד' קמא

שיעורים הנאמרים מפי מוה"ר

ר' אברהם צבי קלוגער שליט"א

ביהמ"ד "נזר ישראל" בית שמש

יו"ל ע"י מכון "פאר ישראל"

לקבלת המאמרים בדוא"ל: nezerisroel@gmail.com

פרחה הגפן

תורה ד' קמא

לשון רבנו, זכרנו לברכה:

אנכי ה' א-להיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים. (שמות כ):²

[א] כשאדם יודע שכל מאורעותיו הם לטובתו, זאת הבחינה היא מעין עולם הבא,

בביאור אנכי ה', שזה בחי' התחדשות לטובה בחג השבועות הקדוש, בהארה חדשה, (ויש נטיה אצל אנשים שלא אוהבים חדשות וכו', אלא מה שרגילים להבין מתמיד, אבל רביה"ק תחילתו מר וסופו מתוק עד מאד).

ג לשון יודע מדויקת, ומבואר באות ד' ידיעה שלימה וכו', מל' והאדם ידע וכו', שהתורה הזאת נאמרה על שבועות מ"ת, שפסקה זוהמתן, וחזר לאדה"ר לפני החטא, יחוד חסדים וגבורות בשלימות.

ועיקר הדעת מקבלים ממש, הצדיק, כמו"כ בסוף התורה, אתה הראית לדעת שמשא האיר לבני דורו הדבוקים אליו וכו'.

ד יוסף הצדיק נהפך עליו הגלגל כשהיה בן י"ז שנים (טוב), והיה נראה כהיפוך טוב, וישועתו היה ע"י שר המשקים בחי' יין שהכל הטוב והמטיב, וכשבטח ח"ו בשר המשקים הוצרך להיות עוד שנתיים.

ה והתנוצצות מהארה לעתיד היה בעת מתן תורה, וכמבואר בסוף התורה שאנכי ה' אלקיך שתבין שהן ה' והן אלקיך הכל אנכי, כולו הטוב והמטיב, שבמתן תורה כשאמר הש"י אנכי ה' וגו', האיר הש"י בבנ"י שבכל מצב שמנהיג הש"י, הרי כולו הטוב והמטיב.

א בסוף התורה יבאר הפסוק, דקאי על הטוב והמטיב, שזה עיקר החידוש של התורה הזאת, שרגילים לחשוב אנכי ה' אלקיך, שבעת מתן תורה הוא בחי' ביטול הגמור שאינו קיים שום דבר והכל אלקות גמור וכו', ורבינו מחדש שהש"י דיבר עם כל אחד במקומו ממש, כששב לדעתו ויסוריו וכו', ושידע שכל מאורעותיו הם לטובתו, והבן לעובדא למעשה, בחג השבועות כשחוזר לביתו וכו', בחי' אהבה עם הש"י בכל מצב, שזהו המשך מה שאמר הש"י אנכי אשר הוצאתיך דהיינו שקרבותי אותך, אהבת כלולתיך, שזהו עיקר המאמר והעומק שם אנכי, שיהיה הרגשת שיר השירים עם הש"י כחתן וכלה, רעים האהובים, וכל מה שעושה עמך היא רחמים וחסדים.

וזהו גם סוד לאו דלא יהיה לך, שאין הכוונה שיחשוב שיש כח אחר ח"ו, אלא עיקר הכוונה שיבין שהכל לטובה בלבד, שאם לא יחיה כן יהיה ממש כאלקים אחרים, מלכות אחרת וכמבואר בכל המשך התורה.

ב נקדים הקדמה כללית, בדברי רבינו, שבדרך כלל כל הספה"ק מדברים על אנכי של שבועות, הדברים הידועים המתיישבים על הלב, אנכי שהתגלה אחדותו ית', ומוסיפים עוד עומק על עומק, אבל רבינו מגיע עם מושגים חדשים לגמרי,

פרחה הגפן תורה ד' קמא

כמו שכתוב (תהלים נ"ו): "בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר". וזאת הבחינה היא מעין עולם הבא, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (פסחים נ): "ביום ההוא יהיה ה' אחד" וכו'. והקשו: וכי האידנא לאו הוא אחד? ותרצו חכמינו, זכרונם לברכה: האידנא מברכין על הטובה הטוב והמטיב, ועל הרעה^א דיין^ב אמת. ולעתיד כולו^ג הטוב^ד

משא"כ אצל יהודי שאלקים נמתק לטובה ע"י שם הוי"ה.

יא אפי' אצל אומות העולם יהיה להם התנוצצות מזה לעתיד, כמו שמצינו במתן תורה, שאמרו חז"ל (קידושין לא) שבתחילה אמרו אומה"ע שלכבוד עצמו הוא דורש, עד שאמר מצות כבד את אביך שאז חזרו והודו על המאמרות הראשונות, והביאו הפסוק יודוך ה' כל מלכי ארץ, שבחי' הודאה הוא בחי' הארת הדעת מעין לעתיד, (כיבוד אב ואם בסוד הארת הדעת והאדם ידע וכו', שהנשמה אינו יכול לדרת לזה העולם, רק דרך האב ואם שנותנים הלבושים, בחי' אור בכלי),

הודאת אומה"ע מצינו גם בקאפיטל למנצח בנגינות מזמור שיר, יודוך עמים וגו', שהוא מכוון על מטמוני"ם, עד שבועות, שאז יודוך עמים וגו'.

יב בסוף מס' תענית אמרו שתיקנו לומר הטוב והמטיב כשניתנו הרוגי ביתר לקבורה, וחז"ל האריכו בגמ' (גיטין נח, ובאיכ"ר ב,ד) בנוראות החורבן של ישראל והתורה, רבוי ההרוגים, ומלכות הרשעה לא נתן לקוברם, ובסוף הסכימו לקברם, והיה נס שלא הסריחו, וע"ז תקנו הטוב והמטיב, והדברים מרפסים איגרא, שהטוב והמטיב הוא הארת עולם הבא, ואז אע"פ שזכו לקוברם, עדיין היה גלות נוראה וההרוגים והקדושים לא חזרו לחיות, ובלע הש"י כל נאות יעקב, גדולי התנאים וכו', ומזה נראה שכשרואים הארה בתוך החושך הנורא, הרי"ז הארת אנכי ה' וגו', מעין עולם הבא, וזוכה לראות שכל מאורעיו לטובתו, וכן בכל הדורות, שאע"פ שמקוים לישועה שלימה, הרי גם בקרן אור אחת, עולים להארת עוה"ב, ויכול לזכות

י שבועות הילולא דדוד, שאמר הלל על כל מאורעותיו, הלל ל' תהילים, בכח זקנתו רות המואביה, שסבלה הכל למען האמת.

י ענין לראות את הטוב, שייך גם כשחטא ועשה תשובה, שהכל נהפך לטוב, וכמבואר בהמשך בכח הצדיק,

חח דיין האמת היה פעם הראשונה, אצל אדה"ר שנידון למיתה ר"ל, וחזינן שעפ"י רוב אומרים דיין האמת בענין זה, וכן הטוב והמטיב בהרוגי ביתר שניתנו לקבורה, ושם נפגם הדעת ע"י עץ הדעת טוב ורע, שלכן הוטבע בנפשותם שיש מאורעות שנתפסים לרע, ובמתן תורה נתתקן ע"י עץ החיים, עץ חיים היא למחזיקים בה, ועכ"פ גם אחר שחזר המיתה כשאדם יודע שכל מאורעותיו גם המיתה הוא לטובה, זהו עיקר הדעת, ובעוה"ז עדיין מרגישין הקושי ולכן מברכין דיין האמת,

ט חנוכה ופורים אומרים דן את דיננו, דנת את דינם, שמתחילה היה דיין האמת, ואח"כ ברחמין הרבים שנהפך הכל לרחמים, בחי' גבי"ע יין, גבי"ע י"ג פעמים שם ע"ב, בחי' י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, שענין הדרוש הוא שנראה פשטות התורה כן, וע"י הדרוש משתנה הכל.

י דיין מל' דין בחי' שם אדני, כמו אדון ועבד, שהעבד אין לו ברירה רק לקבל מה שהאדון עושה, שזהו דיין האמת, והא' של שם אדני"י הוא קצת המתקה להדין, שאדני"י הוא בחי' ביי"ע שעולה לאצילות בחי' רחל, ויותר מזה שם אלקים, שהוא בחי' כח, לא"ה אותיות אלוקים, וגוי מרגיש שיש "כח" שמנהיג אותו, ואינו מרגיש שזה לו לטובה,

פרחה הגפן תורה ד' קמא

והמטיב^ג, שיהיה שם ה' ושם אלקים^ד אחדות אחד^ה:

[ב] וזאת הבחינה אי אפשר להשיג, אלא כשמעלה בחינת מלכות^ו דקדושה^ז מהגלות

להדעת השלם, וע"ז תקנו לומר בכל בהמ"ז הטוב והמטיב.

י' בברכות נט, ב שבשתיית יין בחבורה, ויש תוספת יין, אז מברכין הטוב והמטיב, וכן קיי"ל בשו"ע או"ח סי' קעה, ויש לומר עפ"י ד' הגמ' בעירובין המתפתה ביין יש בו מדעת קונו, ומבואר שביין יש הארת הדעת.

והדעת האמת הוא שלא יחלוק בין חסד ודין ושיאמין שהכל לטובתו, שהרי מצד הש"י בודאי הכל לטובה, וכמו שהביא רבינו באות ד' מהפסוק (עמוס ג) רק אתכם ידעתי וגו' על כן אפקוד וגו', ורק בערכנו יש חילוק בין דיין האמת והטוב והמטיב, וכששותה יין זוכה לד' קונו, בחי' מעלה ומטה שוין כמו שיהיה לעתיד.

ועד"ז נאמר בסנהדרין (ע) שניתן יין לנחם אבלים כמוש"כ תנו שכר וכו' ויין למרי נפש, שיהיה אצל האבל ר"ל הארת הטוב והמטיב, שהיין הביא המיתה אצל אדה"ר ועכשיו מתקנין, וכן הקבורה בסוד העתיד שמטמינין הב"מ על העתיד לבוא, והארה זו היתה במתן תורה כמבואר בגמ' ע"ז שאלמלי חטאו לא היו מתים,

כי בעוה"ז קשה מאד להגיע להארת הטוב והמטיב, בחי' עולם הבא, רק ע"י היין יש התנוצצות מזה, וכן בהרוגי ביתר שניתנו לקבורה, זכו ברחמי הש"י להארת עוה"ב, ותקנו בזמן דיין האמת שהתעסקו עם הרוגים ר"ל, לומר ולתקן ברכת הטוב והמטיב להאיר להגלות לדורות הארת עוה"ב.

יוסף הצדיק שלח לאביו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו, ונקרא טוב ארץ מצרים כפירש"י שם (בראשית

מה, יח), שטבע היין שעיקר טעמו נעשה רק כשעבר עליו ימי רתיחה וכו' בחי' זקנה, ורמז יוסף לאביו שיין הוא בחי' טוב והמטיב, שזקנה דקדושה גורם לאדם שיבין שהכל טוב ומטיב, והגדתם לאבי כל כבודי, שהכל נהפך לכבוד ה', סוד הגביע של יין, י"ג מדות הרחמים, נחש ינחש שמתקנים הנחש.

ולכן אמר דוד שלו נאה לברך (קיט), שיכול לומר כוס ישועות אשא, שרואה הכל לטובה, שהוא המלכות דקדושה, ובכל הזמנים הקשים שעברו עליו הכל מזמור לדוד, לטובה.

י"ד אצל ברית בין הבתרים נאמר דן אנכי בחי' דיין האמת, ונהפך לרכוש גדול בחי' הטוב והמטיב, שהכל נהפך לרחמים, וכמוש"כ בדרשות חת"ס שעד יצא"מ היה ט"ו ניסן ליום אבל, ונהפך לאור גדול ביצא"מ.

ט"ו טוב ורע בגימ' רפ"ח, שתיקון הרפ"ח הוא יהיה בעת שיתגלה כולו טוב.

טז הבאור בפשטות, בחי' הישות והנפרדות, כמוש"כ באות ט, ולכן אינו יכול לחיות בדעת הקב"ה שהכל לטובה, ובמתן תורה, זכו לאור מלכות דקדושה, שישות איש הישראלי, אינו אלא גילוי מלכות ית"ש, והכל לטובה, שע"י כל מעשינו ומאורענו יתגלה כבוד מלכות ית"ש.

י"ז מלכות דקדושה התחיל בקריעת י"ס ה' ימלוך וגו', ובעיקר במתן תורה שנאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו', שמאז כל ישראל בני מלכים, וכמבואר בהמשך התורה שכשישראל יוצאים מעוונות, אז יתגלה מציאותם האמיתית שהם בני מלכים.

פרחה הגפן תורה ד' קמא

מבין העכו"ם. כי עבשו המלכות והממשלה להעכו"ם", ובשביל זה נקראים עבודת אלילים שלהם בשם אלהים", כי יונקים מבחינת מלכות הנקרא א-להים, כמו שכתוב

דין ולהרימו לאלופו של עולם, אדנ-י, וזה עד מתן תורה, שמתן תורה, נכלל הבריאה באין סוף בחי' אין, וכמוש"כ באות ט.

כ ובאמת מתחילת הבריאה היה המלכות בגלות מאדה"ר ונח שחטאו, ואצל אברהם היה תחת המלכיות פרעה וכו' עד שהתנוצץ קצת במלכי צדק, וכן יצחק תחת אבימלך, יעקב אצל לבן, גם אצל יוסף כשנעשה מלך, נאמר רק הכסא אגדל, וגם יהודה שורש המלכות אמר כי כמוך כפרעה, עד הגילוי הגדול אנכי ה' אלקיך (התחלת תורה דידן), שנתגלה מלכות ה' בכל העולם כולו, שזה היו"ט שבועות שהתנוצץ הארה דלעתיד לבוא, שבר"ה אנו בני ממליכין, אבל בעולם הגילוי רק בשבועות, שכל העולם שותק ומחריש, צפור לא צווח וכו' (שמור"ר כט), וכן בימי שלמה, והשלימות בהגאולה.

ובמ"ת אז נתבטל שם אלקים שהיה מתחילת הבריאה ממש, שאלקים מורה על כוחות, ובמתן תורה נתבטלו כל הכוחות לגמרי, ארץ יראה ושקטה, ונתבטל היצה"ר, בחי' לא קמה רוח באיש, כי נתגלה אז שהוי"ה היא האלוקים, ולכן נצטוו לא יהיה לך אלקים אחרים, ע"ז או אפי' דיין או כל הכוחות, דהיינו אפי' כשהוא מכיר בהש"י כאדון ודיין, ומקבל הדין, בחי' ברוך דיין האמת, שמזה יכול להשתלשל קליפ' ופירוד אלקים אחרים, אבל התכלית האמת שנתגלה אז הוא רק הוי"ה, שם שהוא למעלה מהכל, בחי' ההעדר שלילי והביטול הגמור, שאין בו שום הגדרה כמו בכל השמות הק' האחרים.

ונבאר יותר מהו העבודה של ה' הוא האלקים, שאלקים הוא הכח, אבל עדיין אינם יודעים איזה

י" וכדרך המבואר בכל ספרי הפנימיות בעש"ט וכו', בכל המדות הנפולות עד"מ אהבה, שהכל בא מאהבת הש"י, כן עד"ז הוא המלכיות שיש בעולם, שהכל הוא מלכות הש"י, ונפל בסוד שבה"כ להקלי', וזהו בחינת ברכת דיין האמת, שכשהמלכות מתפשטת וגוזרת גזירות על הדת, בחורי ישראל וכו', וכביכול הקב"ה שותק והלב צועק איה אלקיך וכו', אז מברכים דיין האמת, בחי' גדול המחטיאו וכו', וגם כשיש קליפ' הדומקרטי' כהיום, כל אחד עושה כרצונו, אין יראת אלקים אין חוקות התורה ולא ז' מצות בני נח, ואם אומרים דת האמת יכולים להושיבו בכלא, ואצל ישמעאל הכל פרא אדם, או מלכות דקלי' באה"ק, ומלכות בקדושה היא בהסתר בתוך מלכות דקלי' היונקת ממנה, ועבודתנו עד הגאולה השלימה הוא יום יום לברר המלכות דקדושה, ע"י הדעת שיודע שהכל הטוב והמטיב מלכות ה'.

י" שם אלקי"ם הוא מתחילת הבריאה, שהיה העלמה על מלכות הש"י, כי אלקים, מורה על הכוח מל' א-ל, ויש עוד שם אדנ-י, בחי' העלמה, שאפי' הדיין נקרא אלקים, [שם אדנ-י, הוא דרגא קטנה פחותה מאלקים, כמו אדון ועבד, שיש הפרש עצום בין אדון ועבד, בחי' בי"ע לבד, משא"כ שם אלקים שהוא שם גבוה מאד, שמבטא כוחות עצומים אלקיים, בבחי' אצילות, בחי' בראשית ברא אלקים, אלא שהיא בהעלמה גדולה, ועי' באות הבא איך ניתקן שם אלקים במתן תורה].

אצל אברהם נאמר שהוא היה הראשון שקראו להש"י אדון (ברכות ז), והביאור הוא, שעד אברהם היה כל הנושא האם מאמינים באלקים אמת או בשאר הכוחות, אבל אברהם התחיל להרים הבריאה, שזהו בחי' אדנ-י, לקחת הבריאה, בחי'

פרחה הגפן תורה ד' קמא

(תהלים ע"ד): "א-להים מלכי מקדם ב". ובשמעלין בחינת מלכות מבין העכו"ם, אזי נתקיים (שם מ"ז): "כי מלך כל הארץ א-להים" כב:

[ג] ואי אפשר להשיב המלוכה להקדוש ברוך הוא אלא על ידי ודוי דברים לפני תלמיד חכם. על ידי זה מתקן ומעלה בחינת מלכות לשרשה ב". וזהו פירושו: (הושע י"ד): "קחו עמכם דברים" זהו ודוי דברים, זה בחינת מלכות, כמו דבר אחד לדור (פנהדרין ח.). דבר, לשון מנהיג ומושל. ושובו אל ה' שיתקנו ויעלו את הדברים, את בחינת מלכות, בחינת אלהים אל ה'. היינו בנ"ל: "בה' אהלל דבר, באלהים אהלל דבר", היינו שיודע, שכל

היו עצמותיו מגולגלין פגם המלכות וכו' כמבואר באות ה', כי הש"י אומר ליעקב שהכל כולו טוב, להמליך בנו במצרים, שביציא"מ יתגלה כולו טוב, וכבר מקודם במצרים עצמו חי יעקב טו"ב שנים, כי אז נתגלה שהכל לטוב (ולא כמו שאמר בתחילה לפרעה מעט ורעים).

וכן יוסף הצדיק היה טו"ב שנים בטובה, אח"כ התחיל רעה, ובסוף אמר להם אתם חשבתם לרעה ואלקים חשבה לטובה, שאפי' אלו"ק"ם נהפך לטובה, ה' הוא אלקים.

כב כל זה התחיל במ"ת, שפרעה האמין רק באלקים, והתחיל גילוי הוי"ה ביציא"מ עד מתן תורה, וכן בקרי"ס וידעו מצרים כי אני הוי"ה, שגם פרעה שמאמין באלקים ידע מהוי"ה, ידיעה שלימה כמוש"כ באות ג.

כג יש לבאר ענין הודוי, ובפרט ודוי לפני הצדיק, עפמש"כ בלקו"מ (קמא קצ) שמשא אמר להש"י שכל ישראל שלא שמעו הדיבור מפי הקב"ה יש להם בחירה ממש, משא"כ שאינו מסוגל לחטוא כי שמע מפי הש"י וכו', שכל אחד כפי ריחוקו נעשה בחירתו קשה יותר, וכש"כ החוטא שאינו שומע דברי הש"י, כי עוונותיו מסתירים וחוקים על עצמותיו, ולכן החוטא צריך להתוודות ולהתבטל לפני הצדיק, והצדיק בעצמו ג"כ צריך להתבטל לדרגה עליונה יותר וכו', כמוש"כ באות ט.

כח האם של הש"י או ח"ו כח אחר, (בחי' מש"כ בלקוטי הלכות פריה ורביה ג' ס"ק יט, שהבריאה הוא בבחי' קול הברה ששומעים קול, ואינם יודעים ממי בא הכל, שנפרד מהמקור), ועבודת האדם הוא לחבר אלקים להוי"ה, שאלקים הוא בחי' שמו ית', הגילוי, כי הוי"ה אין בו גילוי, והגילוי הוא בהכוח שרואים, ואנו משייכים הגילוי אליו ית' שמו או גם אדני-י שהוא שם שמבטא אדנות.

כא הפסוק הזה קאי על ניסי המדבר קריעת י"ס וכן מתן תורה כמש"כ רש"י עה"פ אתה הכינות מאור ושמש, ועד"ז יכירו לעתיד גם כולם ה' אחד ושמו אחד,

ובשעת יציא"מ צעק משה למזה הרעותה לעם הזה, בחי' ברוך דיין האמת שנראה כרע, בחי' וידוי דברים, והש"י השיבו וידבר אליו אני הוי"ה ושמי ה' לא נודעתי להם, שעד עכשיו לא התגלה שם הוי"ה שלא נודעתי במדת הטוב והרחמים, ועכשיו בשעת יציא"מ וקרי"ס ומ"ת יתגלה הטוב והמטיב, ה' הוא האלקים,

וכן מצינו אצל יעקב אבינו שאמרו חז"ל שמעולם לא יצא מפי יעקב אבינו דבר לבטלה חוץ ממה שאמר לבניו למה הרועתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח וגו' (בראשית מג,ו), אני עוסק להמליך בנו למלך במצרים והוא אומר למה הרועתם לי וכו', שיעקב צועק ליהודה שיש רע ח"ו, ויהודה משיב לו הידוע נדע וכו', ואז ממש באותם רגעים, קיבל יהודה הנידוי שאמר וחטאתי לאבי וגו', שמפני זה

פרחה הגפן

תורה ד' קמא

מאודעותיו, כולם לטובתו, ויברך על כל הדברים הטוב והמטיב:

[ד] וכשידע כל זאת נקרא ידיעה שלמה^כ, כי עיקר הדעת הוא אחדות של חסד וגבורה^כ (ב), זה נקרא דעת^כ, היינו שלא יחלוק בין חסד לדין, ויברך על כולם "הטוב והמטיב"^כ. וזה נקרא: "ה' אחד ושמו אחד" כמאמר חכמינו, זכרונם לברכה, שלעתיד יהיה אחדות

עיקר התכלית לייחד שני השמות, וההמתקה זו של שרית עם אלקים וגו' נעשה דייקא במעבר יב"ק, בגימ' הוי"ה אלקים.

דיין האמת בחי' עשו כנ"ל, ותקנת הטוב והמטיב תקנו כשסבלו מהרומאים (הרוגי ביתר) בני עשו, שתקנו דרגת יעקב שלימות הדעת ולכן מזכירים בברכת הטוב והמטיב, קדוש יעקב, יוסף בגימ' שש פעמים הוי"ה ויעקב בגימ' שבע פעמים הוי"ה, ששבע מרמז על דרגת המלכות שניתקן אצל יעקב, רחל ולא רחל אדני-י ולא"ה יש בה אותיות אלקים, ועכ"פ אצל יעקב התנוצץ התיקון, שאצל יעקב נעשה שלימות הטוב, ולכן הקפיד עליו הש"י כ"כ כשאמר למה הרעתם וגו', (ואמר כן ליהודה שהפך ע"ר ר"ע ע"י יבוס במעשה תמר, בחי' אם יגאלך טוב, וכן אצל דוד שהפך האדמוני הכל לטובה).

יעקב רצה ברחל, כדי לתקן הטוב, וכמו שאמר גם לבן טוב תתי אותה וגו', אבל למעשה קיבל ללאה, ששמה משם אלקים^כ, ואח"כ כשנולדו יששכר וזבולון בשכר הדודאים, נהפך לטוב בלידתם, אצל יששכר וירא מנוחה כי טוב, וזבולון זבד טוב.

^כ הטוב והמטיב הוא בחי' בטחון בה', יותר מאמונה, אצל יין מצינו הטוב והמטיב, בברכת יצחק ליעקב הביאו יין, כי המתיקו האלקים של עשו, גם ברוך יהיה, שיעקב אמר שמפחד מהקללה בחי' דיין האמת, והבטיחו אמו שיהפך לברוך הטוב וכו', (בד' החת"ס (בראשית לב) יעקב ושטן בגימ' ישראל, דהיינו שהמתיקו לבחי' אלקים).

^כ כי היה אפשר להבין בהפסוקים אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים, שידעו במתן תורה שהכל הוא ע"י הנהגתו ית"ש, וגם הטבע שם אלקים^כ הוא בהשגחה וכו', וע"ז בא רבינו לומר, שעיקר החידוש של מתן תורה היה, שהיהודי היה מחובר בעבותות אהבה להש"י, ה' אחד אחד בגימ' אהב"ה, כשידע שהכל לטובתו בלבד.

^כ ומרומז כל זה בקאפיטל מזמור לתודה, שמביאים חמץ בחי' אלקים, דהיינו הצרה והמאורע הקשה שהיתה בחי' אלקים, והכל נמתק, ולכן אומרים דעו מל' דעת כי ה' הוא האלקים וכו', הדעת השלם, בכוחו של יעקב הדעת, שעובדים (אפי' בחי' עבד) אותו ית' בשמחה וטוב לבב, ומהכל אפשר לעשות שמחה וטוב ומטיב.

^כ כבר בארנו שבחטא עה"ד נפגם הדעת, והתיקון ע"י בחי' יעקב, שאברהם ויצחק בחי' חכמה ובינה, אבל יעקב היא הדעת או הכתר קו האמצע, שלא יחלוק בין חסד לדין, כי יעקב הוא הדעת שנכפל (חסדים דדעת וגבורות דדעת), בסוד יעקב ועשו, טוב ורע, ויעקב תיקן בחי' עשו, שעיקר הידיעה השלימה נעשה כשיעקב תיקן לעשו, שזה נעשה בעת שניצח שרו של עשו, אצל יצחק נאמר ויתן לך האלקים, סביב אלקים, וכן אצל יעקב בכל פר' ויצא אצל לבן הכל סביב שמות אלקים, כי אז נקרא יעקב ל' עק"ב בגימ' שני פעמים אלקים, עד שנקרא ישראל, כי שרית עם אלקים וכו', ששולט והמתיק אלקים, בחי' הדעת השלם ה' הוא האלקים, אצל בריאת העולם נאמר אלקים, ובפרשה השניה של הבריאה הוי"ה אלקים, שזה

פרחה הגפן תורה ד' קמא

גמור, שיהיה כולו הטוב והמטיב^כ:

וזה ה' אחד, ושמו זה בחינת אלהים מלכות, כמו שכתוב (שמואל ב' ה): "ויעש דוד שם", אחד גימטריא אהבה, הינו הן ה' שהוא רחמים, הן שמו שהוא בחינת אלהים, בחינת דין כלם לטובתך מחמת אהבה שהקדוש ברוך הוא אוהב אותך, כמו שכתוב (משלי ג): "את אשר יאהב ה' יוכיח"^{כז} ובתיב (עמוס ג): "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על בן אפקוד עליכם עוונותיכם":

[ה] ועוונותיו של אדם הם על עצמותיו^ל, כמו שכתוב (יחזקאל ל' ב): "ותהי עונותם חקוקה על עצמותם"^{לא}. וכל עבירה יש לה צירוף אותיות, וכשעבר איזה עברה^{לב}, אזי נחקק צירוף רע על עצמותיו^ל:

^{כח}זה מה שאומרים (בר"ה) הטוב והמטיב לרעים ולטובים, היינו שיבין שכל הנהגתו ית' עם הרעים הכל לטובה, ולא יפריד.

^{כט}דהיינו לא רק שהש"י עושה ומנהיג הכל, אלא שהכל מאהבה, כי רק אהבה מורה על אחדותו ית', שמע ישראל וכו' אחד, ומיד ואהבת, את ה' אלקיך, הוי"ה הוא האלקים.

^ליש לעיין שהלא לכאורה עצמות מרמז יותר על רמ"ח אברים הכלול מבשר גידים ועצמות, והלאוין מכוונים כנגד השס"ה גידין, והיה צריך לכאורה שהלאוין יהיו חקוקים על הגידים, ואולי ע"ש העתיד, שאחר התיקון יחקק על עצמותם בחי' התיקון של הלאו, בחי' שנהפך כזכיות, שיהפך כמצות עשין.

^{לא}כבר בארנו ע"י היין שיש בו מדעת קונו, ויכול לומר הטוב והמטיב, ולכן אמרו בנדה (נד) שאפשר לראות על העצמות איזה יין שתה, השותה יין חי עצמותיו שרופים וכו'.

^{לב}בס' טובות זכרונות מביא השתלשלות התורה הזאת, שהגיע אדם שהיה לו מחלה של עצמות כאובין, ורבינו המשיך לו רפואה, והוא פלאי איך שרבינו מצא הכל בתורה, באופן פלאי ביותר, וכן

מובא שרבינו מעשה מהבעש"ט באיש שלא רצה להתוודות, ונתפרקו עצמותיו, והקושי להתוודות, ממש כמו אצל אדה"ר שהש"י רצה שיתוודו אדם וחווה, ושם נזכר עצם מעצמיו, וכן משה שהלך לדתן ואבירם שיתוודו וכו'.

^{לג}יש לעיין אטו יש לאיש הישראלי רק צירוף עוונות, הלא בודאי מדה טובה מרובה, צירופים טובים, והמצוות בודאי חקוקים על עצמותינו וי"ל שסוד החקיקה הנאמר בהתורה, ובהמשך מבואר שלכן נקרא עבירה מל' מעֵבֵר אל עֵבֵר, ושורש הדבר מהלוחות הקדושות, שנאמר בפסוק (שמות לב טו) ושני לוחות כו' כתובים משני עבריהם, ל' מעבר אל עבר, שיכולים לקרותו משני הצדדים, ויש מ"ד שיכלו לקרותו מארבע הצדדים.

עשרת הדברות חקוקים על אבנים, אבן בחי' עצמות, אבן בחי' חוזק ותוקף, כעצם ל' תוקף ועוצם (עי' רמב"ן ויקרא כג, כח, שעצם ל' תוקף הדבר), אבן ל' אב וכן כחדא, ששם הוא החיבור העצמי שאין מפריד ביניהם, מקום הקשר שבא מעצם מעצמי (בראשית ב, כג).

פרחה הגפן תורה ד' קמא

ועל ידי זה מכנים בחינת הדבור^{לד} של הלאו הזה שעבר בתוך המומאה^{לה}. היינו שמכנים בחינת מלכות, שהוא בחינת דבר אחד לדור^{לד}, הוא מכנים אותה בתוך העכו"ם, ונותן להם ממשלה. למשל, אם עבר על דבור של הלאו לא יהיה לך אזי מחריב הצרוף הטוב של הדבור, ובונה צרוף רע^{לד}, ונחקק הצרוף הזה על עצמותיו^{לה}, ונוקם בו. כמו שכתוב (ירמיהו ה): "עונותיכם המו אלה", וכתוב (תהלים לד): "תמות רשע רעה". ועל ידי ודוי דברים יוצא מעצמותיו האותיות החקוקים עליהם, ונעשה מהם הדבור של הודוי. כי הדבור יוצא מעצמותיו, כמו שכתוב (שם לה): "כל עצמותי תאמרנה"^{לב}. ומחריב הבנין והצרוף הרע, ובונה מהם מלכות דקדושה^{לז}:

אלקים את כל הדברים האלה לאמר, דיבור ואמירה, דיבור בחי' מלכות אמירה בחי' אהבה, בחי' אשר יאהב יוכיח, בחי' אלקים שנהפך להוי"ה.

^{לז} כל חטא הוא הפרדת המלכות מהש"י ח"ו, כי לוקח המלכות לעצמו ח"ו, וכמוש"כ מהבעש"ט (פר' עקב) וסרתם ועבדתם אלקים אחרים, שתיכף שסר מאחרי ה' נעשה עובד אלקים אחרים ח"ו, כאילו יש ח"ו כח אחר זולתו ית"ש.

^{לח} סוד הצירופים הוא בחי' אב ובן שהם כחדא, שם הוא עיקר מקום הצירופים, שמחברים שנים ויוצא שלישי, וכ' בלקוטי תורה (אריז"ל קדושים), שאצל שאול המלך שפגם באוב ונוב, צירוף אותיות אב ובן, שלכן נהרג שאול ובניו, ומדה טובה מרובה ע"י הצירופים הטובים של אב ובן שם נתגלה עיקר הטו"ב (היפוך ער ואונן ר"ע).

^{לט} וזה סוד מה שנאמר במתן תורה שנתרפאו כל המומים, שכל עצמותיהם יצאו מהרע וקבלו רפואה ומזור.

^מ וכן במתן תורה ניתקן לגמרי המלכות, שיצא מהעצמות כל רע, כמוש"כ (במדב"ר ז, א) שנתבטלו כל הזיכות והצרעת, הדמים הרעים, כלפני חטא עה"ד, שהכל נתרפאו.

ונמצא כשעושים טוב, בודאי חקוק על עצמותיו, כמוש"כ כתבם על לוח לבך (משלי ז, ג), וגם להיפוך ח"ו משום ותהי עוונתם חקוקה וכו'.

כי באמת מה שהטוב נחקק, זה נובע ממה ששמעו אנכי ה' אלקיך, שנחקק מלכות דקדושה, אלקיך ל' מלכות, כמוש"כ בסוף התורה שעלה אז מלכות דקדושה, וח"ו כשחטאו ירד המלכות, מלכות מל' עצמות, שירד למלכות העכו"ם, הצירוף הרע.

^{לד} חזינן אצל רבינו שהכל סביב הדיבור, שהדיבור נכנס לגלות, וכן במעשה דבת מלך, שהדיבור ש"הלא טוב יקח אותך", זה גרם לכל הנפילות, בחי' מיתת המלכים, לא טוב היות אדם לבדו, והסט"א צועקים שהם היש טוב, כי גנבו הטוב מהקדושה.

^{לה} אנכי ארד עמך מצרים, בחי' הלאוים ירידה להטומאה, וביצא"מ נתגלה אנכי אעלך גם עלה, היאך שהכל "אנכי" לטובה, רחמים וחסדים.

^{לז} כי זה נתגלה במ"ת מלכות דקדושה, עשרת הדברות, דברות דייקא, דְּבַר אחד וכו', כי במעשי בראשית היה ויאמר, בחי' העלמה, כי לא נתגלה עדיין הש"י, דברות, דבר אחד, שנתגלה המלכות, אמירה אינו דיבור ישר לאזני השומע, משא"כ דיבור שמדברים נוכח, לאוזן השומע, ודיבור לשון קשה, ולשון הכתוב במתן תורה, וידבר

פרחה הגפן תורה ד' קמא

וזה שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (סוטה ז'): בשעה שהלכו ישראל במדבר, היו עצמותיו^{מא} של יהודה^{מב} מגולגלין. עד שאמר משה: "שמע ה' קול יהודה"^{מג}. שבקש משה מהקדוש ברוך הוא, שיזכור ליהודה הוידי שהתודה^{מד}, וכן הוי ליה^{מה}. וזה דוקא עצמותיו

מחוקקי, שיהודה יש לו כח של צירופים טובים בעצמותיו, בחי' מדה טובה מרובה, (ואצל מצרים נאמר כי חק לכהנים, ענין החוק).

מה כל התורה הזאת בסוד מה שהצדיקים מכפרים וכו', ויש מדרש נורא בשיר השירים רבה אצל אח"ר אלישע וכו', וז"ל המדרש (רות ו,ד) "לאחר ימים חלה אלישע בן אבויה אתון ואמרין לר' מאיר אלישע רבך חולה אזל לגביה אמר ליה חזור בך אמר ליה ועד כדון מקבלין אמר ליה ולא כתיב (תהלים צ') תשב אנוש עד דכא עד דכדוכה של נפש, באותה שעה בכה אלישע בן אבויה ומת, והיה ר' מאיר שמח ואמר דומה שמתוך תשובה נסתלק רבי, וכיון שקברוהו באתה האור לשרוף את קברו, אתון ואמרין ליה לר' מאיר קבר רבך נשרף יצא ופרש טליתו עליה, אמר ליה ליני הלילה בעולם הזה שכולו לילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל והיה בבקר בעולם שכולו טוב, אם יגאלך טוב יגאל זה הקב"ה שנאמר (שם קמ"ה) טוב ה' לכל ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי ה' שכבי עד הבקר עכ"ל, והוא פליאה עצומה בכח הצדיק שאומר ר' מאיר כלפי מעלה שאם הש"י לא יגאל יגאל הוא, ובפרט אצל אח"ר שבזה היה עיקר פגמו שיש ח"ו שני רשויות, (ומרומז שם ענין עוה"ז ועוה"ב שזה התורה קאי על הארת עוה"ב).

עכ"פ סוד הצדיק שיכול לפעול ולכפר, הוא מעל סדר השתלשלות, בסוד חתר חתירה מתחת כסא הכבוד, שהצדיק פועל כן, וגם כך יאמינו לעולם, דיין האמת בתוך סדר השתלשלות, הטוב והמטיב למעלה מזה, בחי' מעשה מרכבה, שנתגלה במתן תורה.

מא ישראל יצאו ממצרים עם ארון עצמות יוסף, ועצמות יהודה, וארון אלקים, ארון אלקים עם הלוחות, בחי' החקיקה לטובה, ובוזה ניתקן העצמות של יהודה שיחקק לטובה.

מב עצמות יהודה מרמז על כח מלכותו, שעצם הוא בחי' תקפו של דבר, כמו כוחי ועוצם ידי מל' עצמות, וכן יהודה נקרא אריה, גור אריה יהודה, אריה הוא המלך, כי עיקר גבורות הארי בעצמותיו, שיש לו עצמות חזקות, וירד יהודה שירד מגדולתו אחר החטא של מכירת יוסף, שלכן היו עצמותיו מגולגלין, דהיינו שנפגם המלכות, והתיקון ע"י הצדיק משה, שהצדיק והת"ח הוא שורש המלכות (כמוש"כ רבינו שאש התורה הוא שורש המלכות) וכדחזינן במשך הדורות, שהת"ח שמואל משח לשאול ודוד, אחיה השילוני המליך את ירבעם וכו'.

מג בפרשת תמר נאמר פעמיים חוסר הדעת, ולא ידע כי כלתו היא, ולא יסף עוד לדעתה, שהדעת השלימה הוא תיקון המלכות כמבואר באות ד, ועדיין לא נתקן הידיעה.

מד יהודה הודאה ודוי הכל בחינה אחת.

בגמרא שם מי גרם לראובן שיודה וכו', וחזינן שעיקר מעלת יהודה ע"י שזיכה אחרים בודוי ולא רק שהוא עצמו התודה, ובגמ' שם מבואר איך שמשא הכניס ליהודה עוד דרגא ועוד דרגא, שיהיה בישיבה של מעלה, ויהיה הלכה כמותו, וע"ז נאמר ועזר מצריו תהיה, שכל זה הוא הכנה לדוד המלך שזכה שהלכה כמותו בכל מקום, והכל נעשה ע"י הצדיק משה, שכל זה בחי' להוציא העוונות מהחקיקה, ודייקא יהודה נקרא מחוקק, לא יסור שבט וכו' ומחוקק מבין רגליו, יהודה

פרחה הגפן

תורה ד' קמא

י

היו מגלגלין^מ, על שם: "ותהי עונותם חקוקה על עצמותם"^מ, ועל ידי הודוי נתתקנו, ועלו כל חר לדוכתיה. ויהודה זה בחינת מלכות^מ, רמז, שבחינת מלכות נתתקן על ידי ודוי דברים, וזה נעשה על ידי משה^מ, שזכר משה הודוי, כי בן צריך, שיהיה הודוי לפני:

שיזכו לשמוע אנכי ה' אלקיך, ויהפכו הכל לטוב ומטיב.

^נ והנה עצם המושג של ודוי לפני בשר ודם נראה כפליאה, ומצינו כעין זה בהודוי שמתוודה אהרן על חטאי עמך בית ישראל, שהצדיק מתוודה בשביל ישראל, אמנם עדיין י"ל שאהרן הוא המביא הקרבנות, ולכן יכול להיות שלוחם להתוודות, אבל שיתוודו לפניו עדיין לא שמענו,

ומאידך י"ל שכל ענין אהרן המכפר סודו מפני שהוא בסוד הנשמה הכוללת, ולכן הוא המכפר והמתוודה בשביל כל ישראל וכו', וכן משה שנאמר אצלו במ"ת וגם בך יאמינו לעולם, הרי מונח בזה שמשה עוזר לנשם^מ, ואפי' אחר פטירת היהודי מהעולם, כמו שראינו אצל יהודה.

ובודאי הכל מכח מה שאמר יהודה צדקה ממני וכו', שמשה לקח הודוי, שזהו כוחו של משה להעלות הודוי של יהודה ולתקנו, ומשה ואהרן ביחד הם הדעת השלימה, בחי' ה' הוא האלקים, שלכן מאירים הדעת לכל הדברים אליהם.

שלימות זמן הודוי ביו"ה^{הכ}, וכשיוצאים מהעוונות חוזר המלכות לשורשה, ולכן במוצאי יוה"כ אומרים ז' פעמים ה' הוא אלקים, שמרמז על הדעת השלם, ז' פעמים הוי"ה גימ' יעקב, שזוכים להשתורר על שרו של עשו וכו', כמוש"כ ברע"מ (אמור) "כדין וישב ביום ההוא עשו לדרכו, אימתי בשעת נעילה, דהא אתפרש מעמא קדישא, וקדשא בריך הוא שביק לחוביהון וכפר עליהו. כיון דההוא מקטרגא אזל בההוא דורונא ואתפרש מניהו, בעי קדשא בריך הוא למחדי בבנוי. מה כתיב ויעקב נסע סכתה".

נשמת הצדיקים יכולים לפעול בחי' חותר חתירה תחת כסה"כ, שמצינו אצל מנשה מלך יהודה.

^מ הכל אצל יהודה סביב הדבור, בחי' מלכות, שגם הקושי התחיל ע"י שאמר וחטאתי לאבי וגו', וגם התיקון ע"י הודוי.

^מ כל הנדוי שהגיע ליהודה היה ע"י שאמר וחטאתי לאבי כל הימים, ודרשו חז"ל (בר"ר צא"י) כל הימים אפי' לעולם הבא, שמרמז על בחי' ברוך הטוב והמטיב, הארת עוה"ב, והכל הגיע לו ע"י מחלקותו על יוסף שזכה למלכות ואמרו לו המלך תמלוך עלינו, ופגם ע"י דיבוריו שאמר מה בצע וכו' וחטאתי לאביו, קללת חכם אפי' על חנם היא באה, מחמת כח הדיבור היוצא מעצמותיו כל עצמותי תאמרנה, ולכן עבר הפגם לעצמותיו.

^{מח} ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו (בראשית לח, א) שירד ממלכותו ומגדולתו (רש"י מחז"ל), שזהו בחי' מלכות עכו"ם השולטת, מעשה ער ואונן וגם תמר, ע"ר אותיות ר"ע, ובסוף נהפך הכל לטובה, כולו הטוב והמטיב, וכן אצל רות שנהפך לטוב אם יגאלך טוב, תמ"ר בסוד התמורות והיבום, שמהפך לטוב, שנראה ע"ר כגבורות וקשיים, ולבסוף יהפך לאדמוני, אצל דוד מלכות דקדושה שהוא המליך הש"י בעולם, שיהפוך כל הגבורות כל מה שנראה לרע יהפך לטוב.

^{מט} גם משה עצמו היה אצלו בחי' ודוי דברים, כשאמר (שמות ג, יא) מי אנכי (ענוה אין) כי אלך, וכי אוציא את ישראל, ופירש"י מה זכו ישראל להוציאם, דהיינו שהם חוטאים וכו', שזהו בחי' ודוי דברים על כל נשמות ישראל, ומיד אמר לו הש"י בהוציאך את העם תעבדון האלקים, מתן תורה,

פרחה הגפן תורה ד' קמא

תלמיד חכם^{נא} וכל תלמיד חכם הוא בחינת משה, כמו שאמרו 'משה שפיר קאמרת'^(א) ובוה שזכר משה הודו^{נב}, נעשה כאלו התורה עכשו לפני משה^{נב}, ועל ידי זה נתתקן

שיצאו ממצרים ויקבלו התורה בנין מלכות דקדושה, בעינן ודוי דברים לפני ת"ח.

נב יהודה יש לו כח הודוי, להחזיר המלכות, שע"י שאמר צדקה ממני, בחי' ודוי זכה למלכות, ומלכות דקדושה הוא בחי' ברוך הטוב והמטיב, שאומרים על היין, ויהודה יש לו כח היין כמוש"כ אוסרי לגפן עירה וגו' בברכת יעקב שנתן לו לתקן המלכות, וכן יוסף הצדיק זכה להמלכות ע"י שר המשקים החלום סביב היין.

והיין יש בו סכנה, וכמוש"כ במשלי (לא) פן ישתה וישכח מחקק, וביאר רבינו בלקו"מ (בתרא כו) שע"י היין שוכח כוחו של משה החקוק ברמ"ח עצמותיו של כל יהודי עיי"ש, מחקק בגימ' רמ"ח, וכן יין נקרא חמ"ר אותיות רמ"ח, המכוונים נגד העצמות, שהעוונות חקוקים על עצמותיו, היפוך כח משה החקוקה ע"י שנפגם המלכות, ולכן דייקא משה יכול לתקן זאת, כי הפגם הוא בעצמות, ששם עיקר כוחו כנ"ל,

אבל גם התיקון יכול להיות ע"י יין כמוש"כ רבינו בלקו"מ (קמא קע"ז) שהצדיקים מוחלים עונות ע"י שתיית יין, שייך יש שם שלימות המוחין, כוסי רויה, ומובא שם בתורה ג"כ הפסוק של ואיש חכם יכפרנה.

^{נב} עיקר התיקון ע"י משה שהוא הדעת המזווג, בין דכ' ונוק', שתיקון יהודה היה ע"י שהודה במעשה תמר, בחי' תיקון המלכות, וכן יוסף במעשה פוטיפר שתיקן הדעת, שיהיה דעת שלימה כמוש"כ באות ד'.

והבן היטב עבודת הכה"ג ביוה"כ להכנס לקוה"ק, מקום ארון אינו מן המדה, (ע"י תניא בפרקים האחרונים סוד קוה"ק), שהוא בחי' המבואר לקמן באות ט, רצון אין סוף, ועבודת אהרן לעצמו הוא להחזיר המלכות הבריאה לאין סוף, בחי' הארון שאינו תופס מקום, ובוה מועיל גם הודוי להעם, שמחזיר בחי' מלכות עכו"ם לאין סוף [ע"י לקמן אות ט ובהערות, ותבין דברינו].

וזהו סוד והניחם שם, שנאמר אצל בגדי הכה"ג, שנעשה בחי' הורדת הבגד, בוגד, שהוצרכו לבגדים בהחטא, ובקוה"ק ניתקן.

וכן מה שהשתחוה יעקב לעשו ז' פעמים, שתיקן אז האלקים כנ"ל, (וכידוע ד' מדרשים שיעקב עשה כהוגן בהשתחוואות), וכמו שאמר יעקב בהליכתו אל לבן "ושבתי בשלום אל בית אבי, והיה הוי"ה לי לאלקים", הידיעה השלימה.

אבל השלימות יהיה "עד אבוא אל אדוני שעירה" (בראשית לג, יד), בימות המשיח, שאז יהיה שלימות הטוב והמטיב.

^{נא} ובאמת כבר היה הודוי מקודם, שיהודה התורה לפני תמר, וזכה לכך למלכות דקדושה, וידוי דברים, דבר בחי' דָּפָר, ע"י ודוי דברים נתקן המלכות, וכן דוד המלך שבא מפרץ, פרץ אותיות צירוף, שמרמז על הודוי דברים שבונה צירופים, צירוף מל' בנין אבנים, בנין המלכות, שע"י שיהודה התורה נעשה צירוף טוב ויצא פרץ, וכן אצל שאר השבטים וראובן מצאנו ודוי אבל אשמים אנחנו שהתוודו לפני יוסף (או מנשה), שכדי

פרחה הגפן תורה ד' קמא

בחינת מלכות, ונחרב הצרוף הרע שנחקק על עצמותיו^{יב}:

[ו] וזה בחינת החזרת המלכות לשרשה, כי שורש המלכות^{יג} הוא אש^{יד}, כמו שאמרו חכמינו, וזכרונם לברכה (סנהדרין קא): 'למה טעה נבט? שראה שיצא אש מאמתו'; והתורה נקראת אש, שמשם המלכות, כמו שכתוב (ירמיהו כ"ג): "הלוא כה דברי כאש", וכתוב (משלי ח): "כי מלכים ימלכו". ועיקר התורה הם התלמידי חכמים, כמו שאמרו חכמינו, וזכרונם לברכה (מכות כב): 'כמה מפשאי דקימא מקמי ספר תורה, ולא קימא מקמי צורבא מדרבנן':

וזהו (במדבר ל"א): "כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש". 'דבר' זה בחינת מלכות, שנמשך בתוך הטומאה בתוך חמימות היצר, כמו (קדושין פא.): 'נורא בי עמרם'. 'תעבירו באש' תקונו על ידי אש^{יד}, היינו וידוי דברים לפני תלמיד חכם כנ"ל:

וזה לשון עברה, שהצירוף של עברה עובר בתוך עצמותיו, מעבר אל עבר. ומצוה לשון התחברות, כשעושה חבילות חבילות של מצוות, (ויקרא רבה כא): אזי נתחברו שברי עצמותיו, כמו שכתוב (תהלים ל"ד): "שומר כל עצמותיו":

^{יד} ענין העצמות היה בזה מעשה שלימה, שבאו לפני רבינו שכואב לו עצמותיו, וע"ז התחיל כל התורה הזאת, וזהו מהחידושים הנוראים של רבינו שכל מה שהיה שם במציאות עשה מזה תורות שלימות, שמאחד כל הפרטים למקשה אחת, והתורה מתיישב להפליא וכו', בכל פרט ופרט וכן מהמעשה של הבעש"ט שירד אצל התלמיד, הרי זה בחי' משה שירד לדתן ואבירם.

^{יג} אצל יהודה שורש המלכות נאמר הוציאוה ותרף, ושם היה פר"ץ אותיות צירוף, לחבר הכל, מלך פרץ גודר כאש הפורץ.

^{יב} כל התורה הזאת קאי על מתן תורה, אנכי ה' אלקיך, שהתורה ניתנה באש, אשדת, כמבואר בהרבה פסוקים ובפרט בפר' ואתחנן, (והרמב"ן בפר' לך, כ' שבבבית בין הבתרים מרומז התורה לפיד אש), אש אינו מוזכר בששת ימי בראשית, ורק במוצ"ש נברא האש ע"י

אדה"ר (פסחים נד).

^{יז} אש הוא דבר המכלה, ומאידך כח הצירוף כשמתעסקים עם מתכת, וכל זה מרמז על כח המלכות, שהמלך בידו לעשות מה שחפץ, בחי' אש אוכלה, שיש ד' יסודות אש רוח מים עפר, אש בחי' אצילות, שהוא הממתיק לאלקים, והמלך בכוחו לצרף את כל העם בבחי' האש המצרף, וכמוש"כ תעבירו באש, שמוציא כל הבליעות וכו', ועל דרך זו האש בכוחו לצרף שני דברים ("הלחמ"ה" לחבר דברים באש), בחי' כח הבחירה, שהתחיל אצל אדה"ר כשלקח שני אבנים וטחנן והגיע האש, שסוד הענין שמחבר האבנים בחי' צירופי אותיות, וזה גם בחי' איש ואשה, יסוד ומלכות, אש ואש, בחי' שני אבנים, וראיתם על האבניים, שאש הוא כח המחבר, כמו המזבח שיש אש של מעלה ומטה, וכן הוא צורת ירידתו ית' בהר סיני באש, המחבר עליונים ותחתונים.

פרחה הגפן תורה ד' קמא

[ז] וזה פירוש (משלי ט"ז): "חמת מלך מלאכי מות"^{נח}, כי חמתו של הקדוש ברוך הוא בשביל המלכות שהשפיל על ידי עוונותיו, "ואיש חכם יכפרנה", היינו בחינת תלמיד חכם, בחינת משה, הוא יכפר לו^נ. כמו שכתוב (מיכה ז): "ועובר על פשע לשארית", 'למי שמשים עצמו כשירים' (ראש השנה יז:). נמצא, כשבא לפני תלמיד חכם ומוציא כל צרופיו לפני התלמיד חכם, והתלמיד חכם הוא בחינת משה, שמשים עצמו כשירים, כמו

לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי לא זאת בלבד אלא כבר מעלתי באחרות אמר לו יהושע ואני כך הייתי יודע שהדבר תלוי בכך, אלא הגד נא ואל תכחד ממני^נ.

ולשון של המדרש הוא כעין המובא מהצדיק (הבעש"ט ורבינו), שאמרו להחוטא (חיי מוהר"ן נז) "אמור מה שאתה יודע, והקדוש ברוך הוא יודע ואני יודע גם כן", [וכן יתישב מה שמובא בגמ' שם שלא רצה הש"י לגלות לפני יהושע מי החוטא, כדי שיהיה ודוי לפני יהושע].

ואז ע"י הודוי יכלו לכבוש לארץ ישראל, כמבואר בס' יהושע, שע"י הודוי מחזירין המלכות, ארץ ישראל להקב"ה.

^{נט} וזהו המבחן שיכולים לעשות וודוי לפני הצדיק, דוקא הצדיק שהוא בחי' אין ממש, שיכול לשמוע שבחו, ונשמע כאילו שמדברים על אחר, ולפניו אפשר להתוודות.

^{נח} דרשו חז"ל פסוק זה על עכן משבט יהודה שהתודה על מעלו בהחרם, ונתכפר ע"י ודוי לפני יהושע, וע"ז דרשו (במדב"ר כג), פסוק זה חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם דהיינו יהושע, יכפרנה, ומשם למדין הדין שכל המומתין מתודין (סנהדרין מד), ובתחילה לא רצה להודות, עד שנהרגו כמה נפשות משבט יהודה כמוש"כ במדרש שם, ואז התעורר להציל, ויהושע אמר לו אל תכחד ממני, "אמר יהושע בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל, תן לו תודה, והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני, אמר ליהושע אף אתה הגד נא לי מה עשית, מיד נפל מחלוקת בישראל ועמדו שבט יהודה במריבה ונהרגו מישראל כתות כתות כיון שראה עכן כך אמר בלבו כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ואני ע"י נהרגו כמה אנשים מישראל, אני חוטא ומחטיא, מוטב אני אודה לפני הקב"ה ולפני יהושע ואל תבא תקלה ע"י מה עשה עכן עמד והשמיע קולו לכל הקהל והסו כל הקהל לפניו ואמר ליהושע (יהושע ז) אמנה אנכי חטאתי

פרחה הגפן

תורה ד' קמא

שכתוב (במדבר י"ב): "והאיש משה ענו"ם מאד",

ועל ידי זה נקרא איש חכם, כמו שכתוב (איוב כ"ח): "והחכמה מאין תמצא" (עין סוטה כא:).

מוציא ממדות רעות

ענין הענוה שמשפיע הצדיק גם על המקושרים אליו, ובזה מבטל כל המדות רעות, שמציל אנשיו מהגאווה והדברים בטלים ולשה"ר, שהם הדברים שבאים עליהם הנגעים, וכמו"כ מרים שהיו לה נגעים, והצדיק משה מציל מזה, א-ל נא רפא נא לה.

וידוי להצדיק העניו

ועפ"י נבין סוד ודוי לפני ת"ח, שהצדיק יכול לומר דבר כזה שיתוודו לפניו, כמו שיכול לדבר על "ענוה" שלו, שכל מה שהצדיק מדבר על ודוי לפניו הרי"ז מגודל ענותנותו שאינו מציאות עצמית כלל וכלל,

[שבחי הר"ן - אות כב "ובמדת ענוה התפאר עצמו מאד שהוא ענו בתכלית הענוה. ואמר שאין מי שזוכה לענוה באמת כי אם מי שהוא במדרגה זו שיכול לומר על עצמו שהוא ענו. כמו משה רבנו, עליו השלום, שכתב על עצמו (במדבר יב ג): "והאיש משה ענו מאד מכל האדם" וכו'. וכמו שמצינו בדברי רבותינו, זכרונם לברכה: שאמר רב יוסף "אל תתני ענוה דאיכא אנא". והוא זכרוננו לברכה, היה בבחינה זו והתפאר עצמו בעצם מעלתו במדת ענוה בתכלית הבטול לגמרי"ן].

סא ולכן מרומז בכל יום כשאומרים הודוי, כהודעת לעניו וכו'.

סב ביאור הענין כי הרע שנעשה מהעוונות, הוא בחי' ישות, שעשה ח"ו כח נפרד, והצדיק והחכם שהוא אין ממש, החכמה מאין תמצא, יש לו כח למחוק כל הרע, ולבטל הישות ולהפוך הכל ל"אין".

ס ענין ענוה, ידוע השאלה על הגמ' (סוף סוטה) לא תתני ענוה דאיכא אנא, וכולם נתקשו אטו זה נקרא ענוה דאיכא אנא.

ענוה כמדבר על אחר

וי"ל בהגדרת הענוה, שמחשיב ומדבר על עצמו כמו שמדבר על אחרים, שכשאומר על עצמו איכא אנא, הרי"ז אצלו כמו שמדברים על הזולת, וכעין שמבאר הנפש החיים על הבחירה, דלולי חטא אדה"ר היה הבחירה מבחוץ ולא בתוך האדם (נה"ח שער א' פ"ו, והארכנו ע"ז בסי' ישראל בחירי פ' פ"ז), הרי כע"ז ענין ענוה, שמדבר על עצמו כמו על אחר, ואצל סתם אנשים, אחר החטא, אין יכולין לדבר על ענוה, כי כבר נמצאים בתוך עצמו וישותו, (ועי' מש"כ בערבי נחל בראשית ד"ה ואני רואה וגו' מש"כ על הענוה של דוד, ובמה שאמר למיכל בת שאול שהוא עניו מעל זה וכו' עיי"ש).

ענותנותו

וזהו סוד מקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו, הצדיק מחפש הענוה, שכמו שהקב"ה ירד להר סיני מקום ענוה, הנה אנכי וגו' וגם בך יאמינו לעולם, שמשה הוא עניו כמו שהקב"ה הוא עניו כביכול.

פתאום

וזה מה שנאמר במעשה דמרים, שלא האמינו בשלימות במשה, ונגלה עליהם הש"י אז פתאום וצעקו וכו', שאין יכולין לסבול גילוי פתאום, אבל משה יכול תמיד, שמשה הוא עניו ויכול לשמוע שבחו, כמו שהש"י ענו כן הוא ענו ושומע מדרגתו.

פרחה הגפן תורה ד' קמא

ובזה יש כח לתלמיד חכם לכפר^כ, כמו שנאמר: ואיש חכם יכפרנה:

ובשביל זה, כשהתפלל משה על חטא העגל אמר (שמות ל"ב): "אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא". כי זה מן הנמנע שלא יבוא לאדם איזה גדלות, כששומע שמספרין שבחו, כל שבן כשמלך גדול משבח ומפאר את האדם, אזי בודאי מן הנמנע, שלא יבוא לו איזה גדלות, אבל צריך לזה בטול כל הרגשותיו וחמירותיו, אזי יכול האדם, לשמוע שבחו, ולא יבוא לו שום גדלות, כמו משה רבנו^{כז}, שראה כתוב בתורה: "וידבר ה' אל משה", "ויאמר ה' אל משה", וישראל קוראין בכל יום בתורה שבחו של משה, והוא בעצמו מספר להם שבחיו, ולא היה למשה שום התפארות וגדלות מזה, כמו שכתוב: "והאיש משה ענו מאד", ובודאי על ידי ענותנותו, היה כח ביד משה לכפר עוון העגל. כמו שכתוב: "ואיש חכם יכפרנה":

וזה שמען משה: "ואם אין", הינו "אם לא תשא חטאתם", בזה אתה מראה, שאין לי כל כך עניויות, שאוכל לכפר להם עוון העגל. בכך בקשתי "מחני נא", כדי שלא אכשל בגדלות, שאני רואה ושומע בכל עת ספור שמי ושבחי בתורה, כי מי יוכל לעמוד בזה, שישמע ספור שבחו ולא יתגאה, אם לא ענו גדול, ואם אני ענו, צריך לך שתשא חטאתם, כמו שכתוב: "ועובר על פשע לשארית" וכו':

[ח] וזהו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (סוטה כא^{כח}): משל לאחד, שהיה מהלך בדרך

(בראשית), אצל דוד ומיכל בת שאול, שאמר לה הענוה שלי לאין ערוך עיי"ש.

וזה שאמר הש"י לאהרן ומרים שנתגלה הש"י פתאום והם נבהלו, וע"ז אמר הש"י שמשה שונה ממכם יכול לשמוע שבחו ואינו נבהל וכו'.

ס"ה כל התורה הזאת, בנויה על סוגיא דסוטה, ועיי"ש בכל הסוגיא כח התורה דמגנא ומצלא, ועיי"ש לענין הנשים, שאצל מעמד הר סיני כולם שוים, אנשים ונשים,

והנה התורה הזאת נאמר על חג השבועות מתן תורה, אנכי ה' אלקיך, ולפנים בישראל, היו לומדים מס' סוטה (מ"ט דפים), כהכנה לשבועות, עפ"י דברי הרע"מ שכל ימי העומר הם בסוד סוטה שנחשדה ונטהרה לבעלה, ולכן מביאים עומר

ס"ג ולכן כשמשה כשהוצרך לצאת ממצרים, אמר מי אנכי וכו', שרק ע"י הענוה היה יכול להוציאם.

ס"ד ידוע שאלת רבים מה זה ענוה, שמוחין דקטנות להגיד על עצמו שאני כלום וכו', אין זה ענוה, וא"כ מה זה ענוה, ורביה"ק מגדיר ענוה אמיתית, שהצדיק בעצמו יכול לדבר על זה, שזה "כאילו שהוא עומד בחוץ", וכאילו שהוא מדבר על אחר, וכעין המבואר בסוף סוטה, לא תיתני ענוה דאיכא אנא,

וביאור הענין, כמוש"כ בספה"ק נפש החיים (הבאנו דבריו בס' ישראל בחירי פ' פז) שלפני החטא דאדה"ר היה היצר הרע מבחוץ וכו', שהיה הבחירה בחוץ, וכמו"כ ענוה שהוא בחוץ, ובספה"ק ערבי נחל

פרחה הגפן תורה ד' קמא

באישון לילה ואפלה, ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומחיה רעה ומלסמים, ואינו יודע באיזה דרך מהלכו:

כי זה ידוע, שכל המדות רעות ותולדותיהן נמשכין מארבעה יסודות, מארבע מרות, כמובא במשנת חסידים: 'עצבות ותולדותיהן נמשכין מדומם', 'תאוות רעות ותולדותיהן נמשכין מצומח', 'דברים בטלים ותולדותיהן נמשכין מחי'. 'נאוה ותולדותיהן נמשכין ממדבר'. ומי שרוצה לילך בדרך הקדש, צריך לשבר כל המדות רעות, ויספר לפני התלמיד חכם, הינו ודוי דברים. והתלמיד חכם יפרש ויברר לו דרך לפי שרש נשמתו. ויש שלש בחינות בהתקרבות לצדיקים, שעל ידי שלש בחינות אלו נתתקן הכל^{סי}, ואלו הם השלושה בחינות:

הבחינה הראשונה: כשרואה את הצדיק^{סי}, כמו שכתוב (ישעיהו ל): "והיו עיניך רואות את

ולכן שותים מדברי תורה ושמות שנמחקין, והעוונות יוצאים מעצמותיהם.

בנ"י נזדככו ע"י המים בין פסח לשבועות (פרשת מרה) כעין מי סוטה.

^ס בסוף התורה יתבאר שכל המדות נקראים עבדים, וע"י הצדיק שנקרא עבד, משה עבד ה', ישכיל עבדי אצל משיח דא משה, מכניס אור השכל להמדות, ונעשים המדות עבדי הש"י, ונתתקן הכל.

^ס אמונת חכמים, הנה מצד אחד קשה להבין אמונת חכמים, שנראה שיש איזה אמונה בבשר ודם, ומאידך אמרו חז"ל (זוה"ק ח"ב קעה) שלא גלו ישראל עד שכפרו במלכות שמים ובמלכות בית דוד, שהשוו שתי המלכויות.

בחירה, ונשמה אחת

והאמת הוא שבודאי כל אחד מישראל יש לו כח בחירה לעצמו, ומאידך יש כח האם המקנחת צואת בנה, כמו שיש זכות אבות וכו', פוקד עון אבות, ונראה מזה שיש השפעה מכח האבות, כן יש

שעורים כסוטה, וכן בני ישראל נחשדו ממצריים, עד שהעיד הש"י בהם הראובני וכו', ולכן אחר מתן תורה נאמר שובו לכם לאהליכם, ונולד בן זכר, בחי' ונקתה ונרעה זרע, שקוראים פר' נשא מיד אחר שבועות.

ובסוף הסוגיא נאמר שהחכם עושה עצמו כשיריים, והחכמה מאין תמצא, ועיי"ש עוד פרטים לקשר להתורה.

ועי' בס' קרן אורה בסוגיא שם, עה"פ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וכו' סגולה מכל העמים, ואפשר להבין על דרך זו, כל הג' בחינות שנאמרים פה.

וכמו"כ מצינו אצל הסוטה שעיקר תיקונה שתתודה, ואז אינה שותה.

ושם בגמ' המדובר ג"כ על ענוה (החכמה מאין תמצא), וכן על דוד המלך שזכה לענוה לעומת דואג ואחיתופל שטעו בהאש, עיי"ש הרבה פרטים הקשורים לשבועות ולהתורה הזאת.

אצל סוטה מצינו שמשקין אותה האותיות, כי היה לה צירופים רעים, ואח"כ נהפך לצירופים טובים,

פרחה הגפן תורה ד' קמא

מוריד". וזאת הבחינה מבטלת המדות רעות הנמשכין משני היסודות:^פ 'דומם' 'צומח', הינו עצבות ותולדותיה, ותאוות רעות, כי צדיק הדור נקרא אם, על שם שהוא מיניק לישראל באור תורתו, והתורה נקראת חלב, כמו שכתוב (שיר השירים ד): "דבש וחלב תחת לשונך".

וזה אנו רואים בחוש, כשהתינוק הוא בעצבות ועצלות, כשרואה את אמו הוא נתעורר בזריות גדול לקראת אמו, הינו לשרשו^פ:

גם אנו רואים בחוש, כשהתינוק עוסק בדברי שטות שלו, אף על פי שיש לו תאוה גדולה לזה, אף על פי כן כשרואה את אמו, הוא משליך כל תאוותיו אחר כתפיו, ומושך את עצמו לאמו. נמצא, שנתבטלן המדות רעות של שני היסודות: 'דומם' 'צומח', על ידי הסתכלות פני הצדיק^פ:

וזהו 'ומתירא מן הקוצים', שהוא בחינת 'צומח'. 'ופחתים' שהוא בחינת 'דומם'. וכשנודמן לו אבוקה של אור, זה תלמיד חכם, שהוא אביק באור התורה ועל ידו נצול

השפעה גם מכח צדיקים, שהם אבות מצד הנשמה, וכמו שיש כח צבור וכו'.

הבן רץ לאמו

ועד"ז ביאר רבינו על מה שיוצאין מהתאוות ע"י הצדיק, בחי' התינוק שרץ לאמו, שזהו בחי' אם ובן, שהם נשמה אחת, ועד"ז הצדיק מושיע, כי אנחנו "נשמה אחת" עמו, ולכן הוטבע בנפשנו בראותנו הצדיק שעוזבים התאוות, הו"ק רץ להג"ר וכו', וכן כל ענין ודוי דברים לפני הצדיק הוא ענין כללי למאד, שכמו שגם לפני החטא, המדות הרעות מסתלקין ע"י האם, ועד"ז גם הודוי דברים הוא ג"כ כעין זה, שמתקשר לשורש נשמתו.

^פ דומם צומח דרגה אחת, ואח"כ חי מדבר הדרגה השניה, יש לומר שמכוון כנגד שני הלוחות שקבלו במתן תורה, שלוח אחד כנגד דומם צומח, והשני כנגד חי מדבר וכו'.

^ט ביאור וסוד הענין, דהנה רבים תמהים בענין אמונת חכמים, שהלא כל אחד חי עם הש"י לבדו וכו', ומזה התחיל כל ההתנגדות על צדיקים וכו', אמנם הסוד בזה הוא, כמו שאנחנו רואים באב ואם הגשמיים, שיש דברים ועוונות העוברים מדור לדור, עכ"פ כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם, ועל כרחך (כלי להכנס בכל הסוגיא שאין כאן מקומו), שחלקי אב ואם נמצאים בתוך האדם, כן עד"ז יש חלקי אב ואם הרוחניים בתוך האדם, שזהו בחי' הצדיק, ולכן כשרואה פני הצדיק וכו' חוזר לשרשו, ועוזב כל השטותים.

^ע ונמצא שמה ששואלים רבים, איך יתכן ודוי לפני צדיק בשר ודם, אין זה רק אצל הודוי, אלא עוד לפני שחוטא, הצדיק מאיר לו, שיעזוב כל השטותים, מפני שהצדיק הוא שורשו, כמו תינוק לאמו, בחי' שורש נשמת ישראל.

פרחה הגפן תורה ד' קמא

ממדות רעות של שני יסודות: 'דומם' 'צומח', ואז נצול מן הקוצים ומן הפחתים:

הבחינה השנייה: הצדקה שנותן לתלמיד חכם, שעל ידי זה נצול ממדות רעות של שני יסודות: 'חי' 'מדבר', שהן בחינת 'חיה רעה ולסטים', שהן דברים בטלים וגאווה ותולדותיהן. כי על ידי דברים בטלים ולשון הרע, בא עניות, כמו שכתוב (שמות ד): "כי מתו כל האנשים", זהו עניות (ה). גם בגאווה אמרו (קדושין מט: ו) 'סימן לגסות הרוח עניות'. ועל ידי צדקה נתעשר, כמו שאמרו חכמינו, וזכרונם לברכה (נפין ז): 'אם שלמים וכן רבים וכן נגוזו ועבר ועניתך לא אענך, שוב אין מראין לו סימני עניות:

וזהו, 'כיון שעלה עמוד השחר נצול מחיה רעה ומלסטים'. 'עמוד השחר' רמז לצדקה, כמו שכתוב (ישעיהו נ"ח): "כי תראה ערם וכסיתו וכו', אז יבקע כשחר אורך". נמצא, על ידי צדקה נצול ממדות רעות של שני יסודות: 'חי' 'מדבר' שהם בחינת חיה רעה ולסטים:

הבחינה השלישית^{עא}: בשמתודה ודוי דברים לפני תלמיד חכם, שעל ידי זה התלמיד חכם מדריך אותו בדרך ישר לפי שרש נשמתו. וזה 'הגיע לפרשת דרכים', ואמרו חכמינו, וזכרונם לברכה (שם סומח): 'זה תלמיד חכם ויום המיתה', זה בחינת ודוי דברים לפני 'תלמיד חכם'. 'יום המיתה', רמז על ודוי, כמו שאמרו רבותינו, וזכרונם לברכה (פנהדרין מג:): 'כל המומתין מתודין'^{עב}. וזה נקרא פרשת דרכים כי התלמיד חכם מפריש לו

היה צריך להתוודות והיה ניצול מכולם, שהיה יודע הדרך האמת בפרשת דרכים שלו.

אדה"ר היה אצל הפרשת דרכים, כמוש"כ ונהר יוצא מעדן והיה לארבעה ראשים, שהיה לו כמה דרכים וכו', ואע"פ שיתכן שגם אם היה מתוודה היה צריך לצאת לגלות חוץ לג"ע, אבל היה הולך בדרך הנכונה והיה ניצול, והיה הולך "דרך עץ החיים" (בראשית ג, כד).

ארבע דרגות דצח"מ מרמז על הגשמיות, או על הרוחני שבגשמי, בחי' ד' אותיות שם הוי"ה, אבל בחי' האדם הקוצו של יו"ד הוא מעל כולם, בחי' ישראל מעל כל הדרגות, שזה זוכין בזכות הוידוי, לשמור דרך עץ החיים מעל עולם הגשמי, שזהו בחי' נהרות היוצאים מעדן, בחי' הטהרה, המלווה

^{עא} הבחינה הראשונה וכו' עד הבחינה השלישית, ועפ"י מש"כ שיש דומם צומח חי ומדבר, ונראה שמדבר הוא סוף הדרגות, אבל באמת כבר דברו בספה"ק שישראל הוא עוד דרגה חמישית, בחי' קוצו של יו"ד, דהגוי כנגד מדבר, וישראל בדרגה הה', ועפ"י יש לומר שהבחינה הראשונה נגד דומם וצומח, ואח"כ חי ומדבר הבחי' הב', ובחי' הג' הוא כנגד ישראל למעלה מהדצח"מ.

^{עב} פרשת דרכים, כל המומתין מתודין, מרמז על אדה"ר, שבאמת אדה"ר היה צריך להתוודות, לפני שיוצא מג"ע להעולם, לבחי' פרשת דרכים כשנגזר עליו מיתה, ואז הגיע אליו הקב"ה, כמוש"כ (בראשית ג, ח) וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן וכו', בחי' מה שכ' בגמ' על האמורא רב, שהלך לקראת ההוא טבחא והמציא נפשו אליו, שיבקש ממנו מחילה, (יומא פז, א), ולכן אדה"ר

פרחה הגפן תורה ד' קמא

דרך לפי שרש נשמתו, אזי נצול מכולם^ע. כי קדם שהתורה, אף על פי שהיה אצל התלמיד חכם, ונתן לו ממון, עדיין אינו יודע באיזהו דרך הוא מהלך, כי "יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות" (משלי י"ד), אבל 'כשהגיע לפרשת דרכים זה תלמיד חכם ויום המיתה; הינו וידוי דברים לפני תלמיד חכם, אזי נצול מכולם^ע:

[ט] וזה בכל פעם שבא אצל תלמיד חכם ומספר לפניו כל לבו, והתלמיד חכם הוא בחינת משה, שהוא בחינת אין^ע, כמו שכתוב: "והחכמה מאין תמצא". ועל ידי זה אתה

לאדם, יוצאים מעדן וכו', גם כשיוצאין לגלות מחוץ לג'ע בהפרשת דרכים.

^{עג} נצול מכולם, ומשמע שפעם אחת ניצול ותו לא מידי וכו', אבל י"ל שחז"ל רמזו על מהלך בדרך בלילה, שכל פעם כשמגיע חושך ולילה צריכין לכל הבחינות מחדש, עולה מעוד דרגא לעוד דרגא, כמו המהלך בדרך בלילה, שבכל לילה מתנסה בזה מחדש.

^{עד} כמו בכל אדם שאע"פ שיש לו ד' דרגות מצד מציאותו, דומם צומח חי מדבר, ובכל זאת צריכין מורה דרך כשבא ל'פרשת דרכים', דהיינו אביו ואמו שיחנכו אותו בחינוך, וזהו מצד הגוף שמביאו לחיי העולם הזה, וכן עד"ז ממש מצד הנשמה שהגם שתיקן בחי' דצח"מ, צריך אח"כ למורה דרך, צדיקים, שהם אב ואם מצד הנשמה, ומורים לו הדרך בפרשת דרכים, וזה היה כל עבודת תלמידי בעש"ט בהתדבקות להצדיק.

^{עה} נבאר קצת סוד התקשרות לצדיקים, ודוי דברים וכו', נאמר בפסוק במתן תורה, הנה בא אליך בעב הענן וגו' בעבור ישמע העם וגו' וגם כך יאמינו לעולם, ומכאן שורש אמונת חכמים, שזהו רצונו ית', שכל השגתינו בתורה ומצוות הכל יהיה ע"י משה, ומזה נבין גם סוד ודוי דברים לפני החכם, שכל אחד כששומע מושג זה, שואל בנפשו, היאך יתכן שצריכין לספר חטאים או שפלות מדותיו

ומעבריו (ע"י צעטיל קטן) לפני בשר ודם, שע"ז יצא רעש החולקים וכו'.

אמנם ביאור הענין, עפ"י מה שיבואר בהמשך, שמשה רבינו הוא דרגת ביטול בתמידות, בחי' ולא ידע, וכל השגת התורה שמקבל לכל אחד מישראל מגיע ממשה, ודייקא ע"י בחי' לא ידע, שמשיג שהתורה הוא חכמתו בינתו ודעתו ית', וע"י הביטול לפני הת"ח, אזי כל אחד מקבל מהת"ח בחי' הביטול בעצמו, (ואין להתעקש ולומר שהכל עפ"י ה', כמו שאין שואלין על נשואין ומצוות פ"ו שהכל ביד הש"י, ואעפ"כ צריך לישא אשה, ולהתנהג בדרך השתלשלות).

ועפ"י נבין שגם ודוי דברים הוא אחד מדרכי ההתקשרות, מספר לפניו כל לבו וכו', וע"ז זוכה להתנוצצות ביטול של הת"ח, בחי' ולא ידע, וע"ז להאיר לדעתו. [ואצל הת"ח האמת נעשה זה הביטול בקביעות תמיד, משא"כ אצל שאר אינשי, שבחמלת הש"י עליו, זוכה להארה לפעמים בעת התפילה].

וכל אחד צריך להגיע לזה הצדיק שיאיר לו הביטול, ובהמשך המעשה מובא גם מד' רבה בר חנה, שכל אחד מכללות ישראל, אע"פ שאין עוונות חקוקים על עצמותיו, על כרחו משתלשל אצלו מחטא אדה"ר, ולכן כולם צריכין להגיע להת"ח והצדיק, שכולם בבחי' מיתה, וע"י ודוי ניצול מכולם.

פרחה הגפן

תורה ד' קמא

נכלל באין סוף. וזה בחינת 'זרקא דאודריקת לאתר דאתנשילת מתמן', שתחזיר את המלכות לאין סוף", שהוא רצון שבכל הרצונות:

הדבר קשור אצלם, ובזה יוכלו לתקן אלה החוטאים, אבל בעניננו הוא ענין אחר, וכמו שנבאר ב"ה].

מדת המלכות

הענין הוא, שעד אות ט' נראה שהמדובר הוא על המלכות שנפל לחטאים וכו', [והיו יכולין לומר שבמדת מה יש פגם זה בדקות גם אצל גדולי גדולים], ובאמת רבינו הולך בתורה זו בדרך שורשי עד מאד, שהמדובר כאן על שורש השורשים של הבריאה, שמיד כשנברא העולם נשתלשל מדת המלכות, ושורש המלכות הוא הישות, ומזה נשתלשל שיכול לצמוח מזה גם מלכות דקלי' של האומות העולם, בסוד שביה"כ וכו' וכו' שיש מדות נפולות וכו' אהבה ויראה וכו', וכן מדת המלכות, שהוא השורש של כל הבריאה, כמוש"כ בפסוק הראשון בתחילת התורה, בראשית ברא אלקים, שם אלקים הוא השורש של כל העלמה הגדולה, עד המלכות של מינות רח"ל כפשוטו, וכל הגליות.

הצדיק והחוטא

ונמצא שמה שהחוטא פגם פגם נורא בהמלכות והוריד הניה"ק להקלי', ועכשיו צריך לתקן זה המלכות, הרי הצדיק עוסק באותה עבודה ממש, שכיון שהוא נברא ונאצל ונוצר וכו', בחי' מציאות וישות, הרי הצדיק עוסק בכל עת לגלות שהכל הוא מלכותו ית', ואין לו שום מציאות, ובתחלת התורה נראה כאילו שדואגים להחוטאים שלא יסבלו מחטאם, אבל בהמשך התורה רואים שגם מי שלא חטא מעולם, הרי סוף סוף יש לו חיצוניות וישות, מצד שהוא נברא, והצדיק מחזיר הכל

ובהמשך מובא על רבב"ח שחקר על כלליות הד"ג, כוורא, כלליות ישראל, איך מגיעים להארת הדעת מלא ידע, עד שהוסכם אצלו, ששלימות הדרגות ע"י הצדיק, וע"י ודוי לפניו, עולה מעל הד' דרגות דצח"מ, ומגיע לנקודת ישראל, שהוא גופא בחי' לא ידע והבן.

אדה"ר אם היה מתודה היה זוכה להתיקון, ואח"כ האבות התחילו התיקון, ובמתן תורה נעשה שלימות התיקון, אני אמרתי אלקים אתה, תיקון "אלקים" שנפעל ע"י משה.

שייכות לשבועות

תורה זו נאמרה בשבועות, והוא לכאורה פליאה, האם זה דרך הצדיק לומר מוסר לישראל על עוונותיהם ושיתוודו לפניו, כמובא בתחילת התורה, והאם זה ענין של יו"ט שבועות ללמד בנ"י שלא ישארו עוונותיהם על עצמותם וכו', והלא שבועות הוא יום שניתנה תורה לישראל, שמחה הגדולה של מתן תורה.

עבודת הצדיק

אמנם באמת יש כאן סוד עמוק, המתבאר באות זו, שהוא כעין הקדמה ושורש, שאין המדובר בתורה זו לא לחוטאים ולא לשום איש פרטי מישראל, אלא שהצדיק מדבר כביכול לעצמו, ומספר לנו מהו עבודתו בקדושה, בשבועות הש"י יורד להר סיני, ומלמד תורה למשה ולעמו ישראל, וע"ז מבאר הצדיק כלליות ענין העבודה בהאי עלמא מהגדול שבגדולים עד הקטן שבקטנים, [באמת גם מה שנוגע לחוטאים גדולים ח"ו, בשורשו נמצא פגם זה אצל הצדיק, כידוע אצל תלמידי הבעש"ט הק' כשנכנסו אצלם פגומים וכו', שחפשו היאך

כי המלכות, שהוא בחינת אותיות הדבורים, כל אות ואות מלוכש בה רצון השם

והמטיב, וכל עבודתו הוא להעשות כשיריים, וממילא יכול לתקן גם החוטאים והפושעים וכו'.

התכלית

באות ט' מגלה רבינו התכלית של העולם כולו, שזה נתגלה במתן תורה, להחזיר כל העולם מיש לאין, אנכי ה' אלקיך, להחזיר כל הדומם צומח וכו', מעשי בראשית ל"ב פעמים שם אלקי"ם, ומצד זה היה טעות אנוש ובני דורו לחשוב שיש מציאות העולם בפני עצמו, והעבודה היא להחזיר

הכל להש"י, (וזה התחיל בימי אברהם שהבין שהתכלית הוא להרים הבריא, לא כאומה"ע שמאמינים בה', אבל עוסקים בשלהם, ואברהם עבודתו בחי' להרים ב"ע לאצילות, שם אדנ"י להו"ה, ובמתן תורה התחיל עוד יותר ע"י משה, הו"ה הוא האלקים, לבטל מציאות ישות בעולם).

משה ופרעה

פרעה ג"כ ידע שיש אלקים כמוש"כ בזוה"ק שרק בהו"ה הכחיש, מי הו"ה אשר אשמע וגו', משה רבינו כל עבודתו הוא לגלות האי"ן בחי' שם הו"ה, וזה כל עבודת משה ומלחמתו נגד פרעה, שפרעה העורף היא בחי' מציאות העולם לפני מתן תורה, שהיה רק שם אלקי"ם, ומשה הוא בחי' מתן תורה, גילוי שם הו"ה שהכל אי"ן ממש, וליכא שום מציאות, וזה שכ' (שמות ז, ויד) וידעו מצרים כללות הבריא, כי אני הו"ה שהכל אי"ן, וזה עבודת ישראל עמך.

אריכות אות ט'

ובהכי יובן אריכות אות ט', שנראה כאריכות מיותרת, אבל להנ"ל יובן כל מילה ממש, שהצדיק מסתכל בכל עת על האות והתמונה בחי' אלקים ומבטלו ומחזירו, בחי' כל ימיו בתשובה, וזהו שורש של כל תורה ד'.

לשורשו בקדושה, וכן החוטא במקומו יש לו אותה עבודה ממש, שיש לו נסיונות של חטא ואין דורשים ממנה כ"כ עבודה גדולה, אלא שיהא שומר תורה ומצוות, ולא יפגום במלכות ה', ואצל הצדיק הוא לתקן בחי' פירוד, להבין שעצם המציאות ממלכות ה' וכו' והוא צריך להחזירו להשורש מלכות ה', שבפנימיות יש בכל דבר אלקותו ית"ש, והצדיק צריך לגלות פנימיות זה בכל עת.

כשיריים

והרי המדובר בהתורה בהת"ח שמשים עצמו כשיריים, דהיינו שמסלק החומר והישות, שכמו שהחוטא צריך להרים הניה"ק ולהחזירם להש"י, הרי כן עבודת הת"ח, לקחת בחי' העשרה מאמרות שנאחז בהם הישות, ולהחזירם להשורש.

מתן תורה

וזהו סוד מתן תורה ושבועות, עד מתן תורה היה הכל בתוך הישות, וכשהגיע מתן תורה התחיל העבודה באלו עשרה מאמרות, להחזירם לשורשם, כמו שהיה במתן תורה ששקטה כל הבריא, גם המלאכים ושרפים וכו' כולם יראו ושקטו (שמו"ד כט), שבפנימיות הכוונה, שכל אלו חזרו לשורשם ע"י עבודת הצדיקים שיגלו שהכל הוא אי"ן המוחלט, ואותה עבודה שייך גם להחוטא הגדול, ונמצא שגדול ועד קטן הכל עסוקים באותו ענין להחזיר הבריא לא"ס.

אינו אומר מוסר

ונמצא שאין הצדיק אומר מוסר להחוטאים, רק שהצדיק מגלה שכולם עסוקים באותה עבודה, שהצדיק ג"כ מרגיש מציאות העולם, בחי' דיין האמת, ועבודתו הוא להחזיר הכל להטוב

פרחה הגפן תורה ד' קמא

יתברך. שרצון השם יתברך היה, שזאת האות יהיה לה תמונה בזו"ע, ואות אחרת יהיה לה תמונה אחרת. נמצא, שרצונות, היינו תמונות אותיות הם התגלות מלכותו יתברך שמו"ע.

ע" כל האריכות בחי' מה שנאמר במ"ת (דברים, ד) רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלביבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון: ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בוער באש עד לב השמים חושך ענן וערפל:

וידבר ה' אליכם מתוך האש קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול וכו', ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראייתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחורב מתוך האש: פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל תבנית זכר או נקבה וכו',

ותבין היטב שכמו אצל האנשים הפשוטים, כל העבודה הוא לא להתפתות, אחרי התמונות ולעשות ישות ועבודה זרה, כן אצל הצדיקים ממש אותו עבודה, להחזיר התמונות, לבחי' לא ראייתם כל תמונה, אי"ס ברוך הוא, והוא עיקר עבודת הצדיק בעבודתו בינו לבין קונו, ובדרך אגב, מתעסק גם עם האנשים שנפלו וכו' להצילם וכו'.

ע" אין טעם לרצון

תמונות אותיות הם התגלות מלכותו, ונבאר קצת ב"ה, ידוע בד' בעל התניא (לקו"ת פר' ואתחנן) "אית רצון שהוא למטה מן החכמה והדעת והוא רצון שבמדות שנלקח מטעם ודעת, כמו עד"מ בגשמיות בנפש המשכלת ענינים הצריכים לגופו איך שטוב לפניו משא ומתן זה שיש בו ריוח, וע"כ

נפשו חושק ומתאוה ורוצה לעשות כן, ואית רצון שהוא למעלה מן הטעם והדעת שלפעמים אדם רוצה בדבר שפילו יבואו כל אדם ויראו לו בשכלם ותבונתם שאין לעשות כן אעפ"כ לא יאבה ולא ישמע להם מפני עקשותו בדבר, והוא הרצון שלמעלה מן הדעת שאין הדעת פועל בו שום פעולה. וכן באלקות הוא ע"ד מארו"ל שתוק כך עלה במחשבה כי אין טעם לרצון ואע"פ שבוודאי יש טעם לדבר אך הטעם ההוא נעלם מאד ולא ניתן להשגת המלאכים ולכן אמר להם שתוק כו' עכל"ק", ונמצא שרצון של הו"ק הוא בר השגה, ורק רצון דג"ר הוא מעל השגה, וכן מה דאמרינן אין טעם לרצון מעל הג"ר, היינו רק לאדם זה, אבל לאדם שהוא גבוה ממנו, גם רצון זה הוא "מושג", כי בערכו אדם זה הוא כו"ק כלפיו.

חק וסגולה

וכעין מה דאמרינן חק וסגולה, היינו רק בערך אלו האנשים, אבל לאיש גבוה יותר אינו חוק, כמו פרה אדומה שלשלמה לא נתגלה ונקרא חק, ולמשה נתגלה (במדב"ר יט, א), ועד"ז בכל המקיפין שאח"כ נעשים פנימיים, שאינם נקראים מקיף אמת, שהמקיף האמת הוא המקיף שלא יהיה פנימי לעולם, על דרך מציאותו ית' שלא יהיה מושג לעולם, גם אחר הגאולה העתידה וכו'.

השתלשלות בר הסברה

נמצא שכל דבר בהשתלשלות יכולין להסביר ויש בזה הבנה והשגה, ואפי' אם יהיו סודות התורה נעלמים מאד, יש מי שהשגתו גבוהה יותר, ומבין גם זה, ואצלו בחי' זו הוא נגלה ממש, ורק הרצון

וכל אלו הרצונות, היינו התמונות^ע נמשכין מרצון אין סוף,

הראשון והקדום שנתאוה הקב"ה להשרות שכינתו, בזה י"ל שאין טעם לרצון.

הכל מושג ע"י התורה

ועד"ז כלליות דומם צומח חי מדבר, ששורש כולם הם מרצון א"ס, אבל באמת אחר שנבראו אפשר להסביר כל דבר למה נברא ואיך נברא, וכן שורש כל הנבראים הם מהתורה מחכמתו ית', אסתכל באורייתא וברא עלמא, עי' לקו"מ בתרא יז, ורק למעלה מהשתלשלות שם הוא בחי' רצון א"ס, שאין טעם מושג לרצון זה.

אותיות מעל התורה המושג לנו

שורש כל הנבראים מהתורה, ושורש כל התורה מכ"ב אתוון דאורייתא, ונמצא שהאותיות הם השורש הקדום ביותר, ואח"כ באות א' וב' וכו' בוודאי יש לימודים נפלאים בכל אות ואות, אבל אין לנו טעם לבאר למה אות א' נברא בצורתו, שזה ההבנה הוא למעלה מהשתלשלות, מרצון א"ס, וכל לימודינו והבנתנו הם רק אחר שנברא האות א' וכו' שיכולין לבאר סוד צורת א', וזה מש"כ רבינו שרצון הש"י היה שזאת האות תהיה לה תמונה כזו, שרבינו נקט דייקא "אותיות" שהם השורש הגבוה ביותר, ואח"כ הכל כבר השתלשלות, ויש ביאור והסבר, ואין שייך לומר שהוא רק ברצונו ית', ורק צורת אות א' וב' וכו', עליהם נאמר "עלה ברצונו ית' כן", וכל רבינו "כל אות ואות מלובש בה רצון השם יתברך. שרצון השם יתברך היה, שזאת האות יהיה לה תמונה כזו" והבן עומק ענין זה.

אותיות

ולכן כשרבינו מבאר עבודת הצדיקים וכן כל אחד בערכו, שעולים יותר עד שמגיעין לדרגת ביטול,

הרי מביא לזה ענין האותיות, ששם עולין לבחי' הרצון א"ס, דהיינו לביטול שאין משיגין כלום, שאין שום נברא בעולם שיוודע למה נברא העולם עם תמונת אות כזו וכו', (שאם יאמר שדרגת ביטול היא בחי' שמוכן להשרף על קדושת שמו ית' וכיו"ב, הרי שוב מדבר על עצמו וכו', אבל המושג של ביטול לשורשו, מתבטא ביותר בבחי' האותיות, שאין שום טעם למה כל אות יש לה תמונה כזו וכו', שהתורה מצד עצמה מושג ומובן לנו, והמקום הנעלם הוא האותיות בעצמן שהוא הביטול ששייך אצל כל נברא).

הנהגתו נעלם

ונביא דוגמא כגון תיבא ברא, שיוודע מה פירוש התיבא וכו', אבל למה כשמדברים על בריאה צריכין לצורה הזאת, הוא הדבר הנעלם ביותר מכל שכל, בחי' ביטול א"ס, משא"כ דרכי הנהגתו ית"ש, ששם אין צריכין כ"כ לביטול, כי מי שיוודע בסוד הגלגולים יכול להשיג גם הנהגתו ית', והיסורים שעוברים על כל אחד כנלע"ד בדרך אפשר בד' רביה"ק.

^{עט} ענין התמונות, בחי' צורת אותיות, שורש המילה תמונה הוא מנ, מל' מנין ומספר, (שתמונה אינו ציור, ביל"ד באדיש, ועי' ביריעות שלמה עפ"י דרכו), רק שיש קוים שונים וסופרים וכוללם ביחד, ואז יוצאת "תמונה", שהיא כללית המספר בכל מה שראה, שזה ההבדל בין ציור לתמונה, שציור הוא ביל"ד כנ"ל, שהעיקר הוא הצורה, אבל התמונה מורה על התקבצות ומספר של כמה דברים, ומזה מבין הכלליות, שזהו מל' תמונה, כמשל התינוק הרואה קוים שונים בלילה ונדמה לו צורת בעל חי וכיו"ב ומתבהל, שראה כמה צירופים וכו', (ועי' לקו"ה ברכת הריח הל' ד, אות יז, סוד תיקון המדמה ע"י הספירה, ומבאר שם ענין ספירה ותמונה, שהכל הוא כח המדמה).

ענין התמונה, כעין מה שמורגל לומר בלשונונו, "אין לי את כל התמונה של הענין", דהיינו שעדיין חסר לו כל הפרטים לעשות ציור מושלם.

פרחה הגפן תורה ד' קמא

שאינ בו תמונה^פ. וכל הדברים והישות שבעולם הם מהאותיות, היינו ממלכות, כי ישות הוא מחמת המלכות, שרצה הקדוש ברוך הוא שיתגלה מלכותו בעולם, ועל ידי זה ברא את העולם מאין ליש, וכל הרצונות, היינו התמונות וכל הישות, היינו בחינת מלכות מקבלים חיותם מרצון אין סוף. כמו שכתוב (מגלה לא): 'בכל מקום^{פא} שאתה מוצא גדולתו^{פב} של הקדוש ברוך הוא, היינו מלכותו, היינו רצונות 'שם אתה מוצא ענותנותו, היינו רצון אין סוף^{פג}:'

וזה בחינת התפשטות הגשמיות. כי כשרוצה להכליל ברצון אין סוף, צריך לבטל את הישות שלו, וזהו שכתוב בזהר (חלק ב' פח:), שהסתלקות משה בשבת בשעתא דמנחה,

תפארת אדם", ויתיישב עם דברי רבינו שהתמונות הם גילוי מלכותו ית'.

^פ ונראה שכל אלו השינויים נראה לכאורה כעין המבואר בלקו"מ קמא יז, מהשינויים שיש בכל הנבראים, ויש התפארות מיוחדת בכל דבר, אבל באמת בתורה זו, עיקר הכוונה שהרצון המיוחד בכל דבר, הוא סוד המלכות והישות, וכמו שנבאר בהע' הבאה.

^{פא} כל מקום שאתה מוצא גדולתו וכו', יש לפרש גדולתו, שהצדיק רואה מציאות העולם וישותו, ושם אתה מוצא ענותנותו להחזיר הכל לאי"ן, שזה תמצית עבודת הצדיקים, שמה שעוסק הצדיק עם אנשים להחזירם מחטאים וכו', הוא עבודה קטנה בחי' "פירות הנושרים", מהעבודה הגדולה שעוסק להחזיר הבריאה והישות לאי"ן.

^{פב} גדולתו בחי' ישות, שם אתה מוצא ענותנותו להחזיר לאין.

^{פג} נראים לשונות אלו כאריכות גדולה, התמונות וכו', אבל כאן מבאר רבינו עבודת הצדיקים שכל עבודתם להחזיר יש לאין, התמונות, מה שנראה בהאי עלמא, בחי' כל הנבראים, לבחי' אין סוף, וזה כדוגמת אנשים פשוטים בעוונותיהם, בחי' הישות להחזיר המלכות.

ועי"ז הזהיר הש"י לא תעשה לך פסל ותמונה, שכוונת האזהרה שלא רק שלא יעשו ציור, אלא אפי' תמונה, דהיינו שלא ידמה בנפשו ע"י סימנים שונים לעשות בנפשו איזה תמונה ח"ו מאלקותו ית"ש, רק משרע"ה היה לו כח להשיג תמונה ממנו ית"ש, כמוש"כ ותמונת ה' יביט, ובוודאי מהותו ועצמותו ית' גם משה לא ידע, רק שמשה השיג איזה הנהגה וגילוי ממנו ית"ש, השגת אחוריים, וכמוש"כ וראית את אחרי, משא"כ אצל כל ישראל הרי התמונות הם בחי' הפירוד ח"ו, [כעין הכרובים שרק במקדש היה קודש קדשים ומרכבה עליונה, משא"כ ליחיד שנאמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה].

וזה לשון השל"ה הק' (פר' יתרו, תורה אור) "לא תעשה לך פסל וכל תמונה (שמות כ, ד). מלכות נקראת תמונת יהו"ה, ועליה נאמר ותמונת יהו"ה יביט כמו שכתבו המקובלים. וזה לשון הרקאנטי, כבר הודעתך כי פעולת התחתונים פועלים למעלה, וכל העושה פסל או תמונה הוא מפרידם מהבנין, עד כאן לשונו. ואמר לא תעשה לך, אבל במקדש ששם שם יהו"ה נהגה, מותרים שני הכרובים הרומזים לד"ו פרצופין, כי אז אדנ"י ביחוד יהו"ה. וכתבו תמונה בגימטריא פרצוף אדם, והוא סוד

שאו התגלות רעוא דרעוין, שהוא בחינת רצון אין סוף, שכל הרצונות מקבלין חיותם ממנו, וזה מחמת שביטל משה כל ישותו, כמו שכתוב (שמות ט"ז): "ונחנו מהפ'".

אנכי ה' אלקיך

וזהו גילוי אנכי ה' אלקיך, שזהו עיקר עבודת הצדיקים להמתיק אלקי'ם של מעש"ב ולהכניס שם הוי"ה אור א"ס ב"ה.

כה"ג בקוה"ק

עבודת כה"ג בקוה"ק, מקום ארון מן המדה, הארון הגשמי שמתבטל באור א"ס ב"ה, ומשם יכול לכפר על כל עוונות כל ישראל, כי כמו שמגלה אור א"ס ב"ה לבטל הישות והגשמיות, הארון, ומרים המלכות, באותה מידה יכול גם להרים הניה"ק שנפלו לשבי ע"י העוונות, ולהחזיר המלכות לשורשה, וכמו שאומר בתפלתו בהיכל, לא יעדי עביד שולטן מבית יהודה, שיהודה שהוא המלכות חוזר למקומו, [ולכן נאמר בפשטא דקרא שמניח הבגדים שם בקוה"ק, שנעשה בחי' אדה"ר קודם החטא שפושט בגדיו, בגד מבטא שיש לו מציאות לעצמו, ואהרן נכלל באור א"ס בחי' בלי בגד, בגד מזוכך, ולא כבגדי לבן של הכהן הדיוט].

חוה לאדה"ר

ולולי חטא אדה"ר היתה חוה, המלכות, בחי' הבגד, מתבטלת לגמרי לאדם, בחי' ביטול המלכות לאור א"ס ב"ה, בחי' ידיעה שלימה, והגיע הנחש שאמר שמות אלקי'ם, כי יודע אלקים וכו' והייתם כאלקים, שהפריד המלכות בחי' חוה, ונגזר מיתה, מלכות בחי' אומות העולם, דם נדות, שנפרד המלכות בכל העשר קללות (עירובין ק) וכו'.

שעד אות ט' נראה שהמדובר על המלכות שנפל ע"י החטאים, וגם אצל משה מצינו חטאים לפי ערכו מי מריבה וכיו"ב, אבל באמת עומק הבנת אות ט', מדבר על הבריאה בכלליותו שיש בו ישות, בראשית ברא אלקים, ששם אלקים מבטא ההעלמה מתחילת הבריאה, בחי' מלכות עכו"ם, שביה"כ ז' מלכים שנפלו, והכל חדא,

ונמצא מזה שכל עבודת הצדיק הוא לבטל הישות שיש בכל דבר, שאע"פ שאין כאן שום חטא, רק בחי' המלכות שנפל, דהיינו שאין רואים גילוי מלכות ה' במעשי בראשית, ועבודתו להחזיר הרצון לרצון אין סוף, בחי' הצדיק שמשם עצמו כשיריים, ולכן מבטלים הצדיקים בכוחם גם המלכות שנפל ע"י החטא, שבעומק הכל אחת, החוטא הגדול וכו', והצדיק שמתעסק עם הישות היסודית, שהכל סוד אחת, להעלות מלכות עכו"ם והרצון לרצון א"ס.

וזה סוד מתן תורה, שהיו עשרה מאמרות מתחילת הבריאה, בחי' ישות, עד מתן תורה, ששקטה כל הבריאה אפי' מלאכים וכו', בחי' ביטול הישות.

כפרת עוונות וביטול הישות כולם כחדא, בחי' ה' הוא האלקים, וכל אחד עוסק בזה לפי בחינתו, הצדיק הגדול מבטל הישות בחי' אלקים, בחי' ברוך דיין האמת, עד שחוזר להטוב והמטיב, בחי' שיריים, רצון אין סוף, וממילא יכול לעזור להאיש הפשוט שחוזר בתשובה על חטאיו, בחי' אלקים, ונכלל בהוי"ה, עבודה אחת לכל כלל ישראל.

פרחה הגפן תורה ד' קמא

וזה פירוש: (דברים ל"ד): "ויקבר אותו בגיא" זה בחינת אין, כמו שכתוב (ישעיהו מ): "כל גיא ינשא". "בארץ מואב" זה בחינת מלכות, שדוד בא ממואב, שנסתלק משה בתוך אין סוף, בתוך רצון שברצונות, בתוך רעוא דרעוין, שהוא בחינת רצון אין סוף, המלוכש ברצונות, בתמונות אותיות, בבחינת מלכות, כמו שכתוב: "בכל מקום שאתה מוצא גדולתו", היינו מלכות בחינת רעוין, "שם אתה מוצא" רעוא, רצון אין סוף:

וזה "מול בית פעור", כי אמרו חכמינו, זכרונם לברכה (מדרש אנדה; מובא בתוספות סוטה יד.): 'למה נקרא שמו פעור על שם שפוער פיו', כי כשפוגמין במלכות, אזי יש לו כח לפעור פיו בצרופים רעים, אבל משה שתקן מדת המלכות, על ידי זה לא היה יכולת ביד פעור לפעור פיו. וזה: "ולא ידע איש", אפלו משה לא ידע, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (סוטה יד.), כי נתבטל לגבי אין סוף. וכל זה היה במותו, אבל בודאי גם בחייו היה לו התפשטות הגשמיות, והיה מדבק את עצמו באור אין סוף, אבל ההתפשטות היה בבחינת: והחיות רצוא ושוב. כי הקדוש ברוך הוא רוצה בעבודתנו, כמו שכתוב: 'ואבית תהלה מגושי עפר, מקרוצי חומר', ובשביל זה צריך שלא ישאר כן, אלא עד עת שיבוא הקדוש ברוך הוא בעצמו ויטול נשמתו^פ:

וזה שאנו רואים, שלפעמים נתלהב אדם בתוך התפלה^פ ואומר כמה תבות בהתלהבות

וישמעו קול

ובאמת הש"י הגיע לאדם וחוה וישמעו קול אלקים וגו', שרצון הש"י כשהגיע אליהם היה לעוררם בודוי וכו', כשיתוודו, שאם היו מתודים היה המלכות חוזרת לשורשה, אלקים חוזר להוי"ה, בסוד יחוד פב"פ.

עלה השחר

יעקב תיקן חטא אדה"ר, ונאמר אצלו שלחני כי עלה השחר, שזהו בחי' פרשת דרכים כשעולה השחר, וזכה לישראל "לי רא"ש".

^פ יש לעיין מה הקשר בין עבודה זו לענין הודוי, אמנם באמת אצל העובד הש"י הגדול, בחי' לא ידע נעשה אצלו במסי"נ בתפילה, ואצל האדם הפשוט, נעשה הביטול כשמספר על מה שעשה, ומתבייש מאד, וכמו שרואין בחוש שמתחרט על

זה שגילה מה שעשה וכו', כי חזר לדעתו וישותו, ואז קשה לו על מה שגילה חטאיו, שאע"פ שהוא שמח שהת"ח נתן לו עצה וכו', בכל זאת מתבייש לפניו, שמרגיש שמהיום ואילך יודע הת"ח את מעשיו, ונדמה לו שנעשה שפל בעיני הת"ח, ונמצא שרגע הודוי הוא ממש בחי' ביטול, שמשיג באותו רגע שהטהרה מחטא שוה יותר מכל מציאותו, ואח"כ אע"פ שחוזר למציאותו, הרי יכול להמתיק כל מציאותו לטובה.

^פ כלליות ענין "להאיר מאין סוף לבחי' הדעת", אין הכוונה לבעל כשרון, שיש לו דעת גדול, אלא כל אחד לפי ענינו אפי' צעירי הצאן, שיהיה לו איזה רגע של התבטלות, בחי' ולא ידע, שאז באותו רגע נתבטל ממנו הרע, ויכול אח"כ

פרחה הגפן

תורה ד' קמא

גדול, זה בחמלת ה' עליו, שנפתח לו אור אין סוף והאיר לו. וכשרואה אדם ההתנוצצות הזאת, אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי (מגלה ג.), תיכף נתלהב נשמתו לדבקות גדול, לדבק את עצמו באור אין סוף, וכשיעור התגלות אין סוף, לפי מנין התבות שנפתחו והתנוצצו, כל אלו התבות אומר בדבקות גדול ובמסירת נפשו ובכטול כחותיו. ובשעה שנתבטל לגבי אין סוף, אזי הוא בבחינת: "ולא ידע איש"^פ, שאפלו הוא בעצמו אינו יודע^פ מעצמו^פ:

אבל זאת הבחינה צריך להיות רצוא ושוב, כדי שיתקיים ישותו. נמצא כשהוא בבחינת ושוב, אזי צריך להראות גם לדעתו. כי מתחלה, בשעת דבקות היה נתבטל הדעת, כמו שכתוב: "ולא ידע איש", וכשהוא בבחינת ושוב, ששב (לדעתו) לישותו, אז שב לדעתו, וכששב לדעתו, אז הוא יודע אחדות האין סוף וטובו, ואזי אין חלוק בין ה' לא-להים, בין מדת הדין למדת הרחמים. כי באין סוף אין שיך, חס ושלום, שינוי רצון, כי השנויים אינו אלא בשינוי התמונות, אבל על ידי הדבקות של אדם באין סוף, ששם אין שינוי רצון, כי שם רצון פשוט, ואחר כך נשאר בו רשימו מאחדות הזאת, ואחר כך נעשה בבחינת ושוב, אזי הרשימו מראה לדעת, שידע שכולו טוב וכולו אחד^ז:

אי"ן, בחי' ולא ידע, דהיינו שהוא בעצמו אינו יודע, וכמו שיש לפעמים רצונות וכיסופים נפלאים שאינם יודע וכו', [וכמוש"כ בלקו"מ (בתרא ז)]

"על ידי כלליות בן ותלמיד; על ידי זה מי שהוא איש חיל ואינו ההיפך שקורין: רע מזל, שלימזל, הוא יכול לקבל בעת האכילה הארת הרצון, דהיינו שיאיר לו הרצון בעת האכילה, וישתוקק ויכסוף מאד אליו יתברך ברצון מפלג, בלי שום ידיעה, שלא ידע כלל מה הוא רוצה",

ואח"כ כשחוזר משם, יכול להמתיק הרע, בחי' הטוב והמטיב, שאינו יכול להשאר תמיד בדרגת "לא ידע", רק שלוקח ההארה ומאיר להידיעה.

^ז וזה הוא גם סוד הודוי דברים שמבאר רבינו, ששורש החטא בא מזה, שכל אחד יש לו טוב ורע, ולא היה לו כח המשקל של הטוב שיתגבר על הרע, ולכן נפל, אבל אם זוכה ל"רגעים" של "לא

להמתיק ולהאיר הידיעה שלו, ולהאיר בה, ולראות "הטוב והמטיב", איך שכל מאורעותיו לטובה, וכל אחד לפי ערכו, ואפי' בפרט אחד, יכול להאיר למקום הזה, ולהבין שהכל לטובה.

^פ כל אחד בתפלתו ועבודתו, כשנוגע קצת לבחי' "לא ידע", הרי זה בחי' נגיעה בהשגת משה, שנאמר אצלו ולא ידע, וכמוש"כ בהמשך דקאי על השגת משה שלא ידע והתבטל לאור אי"ס, וכידוע שאתפשטות דמשה מגיע לכל אחד מישראל, משה חקוק בדעת של כל אחד, משה מלובש בכל אחד ואחד (לקו"מ בתרא כו.).

^פ לא ידע הוא בחי' תמונה, שהיינו שאינם יודע כלל, שיש איזה השגה, בחי' תמונה.

^פ הצדיק מבטל עצמו בכל העת לאור א"ס, וכן כל יהודי המתדבק בתפילתו וכו', ואין הכוונה שמתבונן במוחו ומחשבתו בגדולת אוא"ס, רק שיש רגעים בתפלה וכו', שמגיע באמת למקום של

פרחה הגפן

תורה ד' קמא

וזה שאמר משה לדורו (דברים ד'): "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים". כי משה הוא בחינת אין, ודורו הדבוקים אליו ראוי להם לדעת, היינו להאיר לדעת, בחינת אין סוף, בחינת רעוא דרעוין, בחינת: ה' הוא האלהים^{צא},^{צב}:

^{צב} ואחר כל הדברים האלה, יש לעיין ולהסתפק, האם עבודת הצדיק ב בטולו הישות לרצון א"ס, וודויו של היחיד המתוודה על עוונותיו, האם הם כחדא, והא בהא תליא, או שהם שני דברים נפרדים.

וי"ל עפ"י מה שמצינו בסדר הכונות והמשכת מוחין, שלפני גילוי הרש"ש זי"ע, היה נראה שלעבודות הקטנות (בערכין) אין צריכין להמשיך מוחין עליונים, ודי בהמשכות מפרצוף לפרצוף, כמו מז"א לנוק', אבל הרש"ש גילה לנו, שבכל המשכת מוחין בכל פרט ופרט, צריכין להדרגה העליונה ביותר, ע"ב ס"ג דא"ק, מלכות דא"ס ב"ה, [משל למהד"ד לתלמיד חכם ששואלין אותו דבר פשוט, והוא עונה כלאחר יד לרוב פשיטות הדבר אצלו, אבל ישנן לת"ח מופלג, אשר לכל דבר ששואלים אותם, צריכים לעומק, וחוזרים לשורש הסוגיא, ורק משם יודע לומר תשובה אמיתית בשורש הדברים].

וא"כ יש להסתפק, האם כל השלש בחינות שעשה החוטא וכו' בהתקרבותו עד שהתבטל לגמרי להצדיק, והצדיק מאיר לו האי"ן, האם זה הולך ביחד עם הצדיק בעבודת עצמו, שפותח אור א"ס בעבודתו, ועי"ז משתלשל גם אור זו לעבודת היהודי הפשוט לחזור בתשובה, או דילמא שהצדיק כבר המשיך מה שהמשיך אור א"ס בעבודתו במשך ימי חייו, ואח"כ כשמגיע היהודי הפשוט, אזי ממשיך אור א"ס לכליו במקום שהוא.

(ובאמת הוא שאלה כללית למאד, כגון מי שעוסק עם אנשים רחוקים וכו', צריך לעורר משורש התשובה במקומו להתקרב לעבודתו ית' בעבודה שלו, ועי"ז יהיה בכח להחזיר גם רחוקים או דילמא נאמר שאין צורך בכך, אלא שיתעסק מיד עם

הרחוקים וכה"ג).

ידע", אזי מגביר כח המשקל של הטוב, כי באותו רגע שזכה, לבחי' לא ידע, התגבר הטוב על הרע, ואז אפשר לתקן גם העבר, שנעשה לו כשגגות וכזכיות, הכל ע"י דרגת לא ידע, וכשזוכה לדרגת "לא ידע", זוכה שהכל נהפך לטובה, בחי' תשובת אמת ושלמות, שהכל נהפך לזכיות, הטוב והמטיב.

סוד הודו, שמתבייש על הרע שעשה, ואין זה רק אמירת איזה נוסח לפני החכם וכו', אלא כעין המובא בביהמ"ק כשמקריב קרבן, שהכהן ידע אם עשה החוטא תשובה כראוי, [עי' מאור ושמש פר' שמיני ד"ה וישא, שמרמזים לבן לוי שינגן ועי"ז נשבר לבו, ועי' גם ישמח משה פר' צו, ד"ה ואם האכל].

אלא הוידוי הוא כמו שהיה אצל יהודה שאמר צדקה ממני שמס"נ להתודות ולהתבזות, והוא ממש ע"ד שבתפלה מגיע לדביקות לדרגת "לא ידע", ואז מאיר להישות והרע, וכע"ז גם בוודו שיכול לומר העוולה שעשה כנגד מציאותו ומתגבר על בשות, ועי"ז מגיע לבחי' לא ידע וביטול.

^{צא} ובאמת אות זו, הוא השורש של כל התורה (תורה ד'), כמש"כ בכל הספה"ק שכל העבודה הוא להחזיר היש לאין, [נוצר חסד אבות ה, "ובאמת הצדיקים מחזירין הכל יש לאין למאמר האחדות אין עליון, והרשעים על ידי גאווה ומינות מחסרין אור 'אין' ל'יש' בחינות מלכות, והצדיקים מקשרים 'אני' ל'אין', ובזה בטל כל הגזירות וכל הדינים נמתקין"].

פרחה הגפן

תורה ד' קמא

וזה פירוש: אמר רבה בר בר חנא: זימנא חדא הוה קאזלינן בספינתא, וחזינן ההוא כורא דיתבא ליה אכלה מינא באוסיה, ואידחוהו מיא, ושדיוהו לגודא, וחרוב מיניה שיתין מחווי, ואכלו מיניה שיתין מחווי, ומלחו מיניה שיתין מחווי, ומלאו מחד גלגלא דעינא תלת מאה גרבי משחא. וכי הדרן לבתר תריסר ירחי שתא, חזינן דהוה קא מנסרי מגרמיה מטללתא, ויהבי למבנינהו הנך מחווי (בבא בתרא עג:):

רשב"ם:

כורא דג: אכלא מינא שרץ קמן: באוסיה בנחיריו של דג נכנס השרץ: ואידחוהו מיא הדיחוהו המים והשליכוהו ליבשה בדרך ים, שאינו סובל דבר מת: חרבו מיניה שיתין מחווי שהשליכוהו המים על ששים כרכים ושברן כלם, שהיה גדול כל כך: ואכלו מיניה שיתין מחווי בעודנו לח: ומלחו מיניה שיתין מחווי אחרים, שהיו רחוקין משם, מלחו מיניה ונשאוהו למקומן: מחד גלגלא דעינא מגלגל עינו לקחו שמן תלת מאה גרבי: הוה מנסרי לבנות מעצמות הדג אותן מחווי שהפיל:

פירוש: ספינה לשון חשיבות, בחינת מלכות. שרבה בר בר חנא חקר בשכלו אודות המלכות^{צד}, איך בני ישראל מעלין אותה. וחזינן האי כוורא, ישראל^{צד} מכונין בשם דגים, כמו שכתוב (בראשית מ"ח): "וידגו לרוב בקרב הארץ". דיתבי ליה אכלא מינא בנחיריו זה בחינת תפלתן של ישראל, כמו שכתוב (ישעיהו מ"ח): "ותהלתי אחטם לך", שנתערב

הפרטי שנפל בעוונות, כמבואר בתחילת התורה, מהכלל להפרט.

^{צד} רבב"ח מדבר על כללות ישראל שקבלו התורה, והיו צריכין להיות עליון על כל הארץ מצד מעלתן וכו', ואינו מדבר כלפי החוטא שנפלו הניה"ק, שירדו להקלי', שמדבר על ישראל בקדושה שנתונים למטה, ואינם יכולים לעבוד עבודה תמה כל' רביה"ק, ואיך מעלין אותה, (ואפי' דברי רשות אינם בשלימות), ועליה נאמר דברי רבב"ח, שצריכין קירוב להצדיק וכו', והנפ"מ שבתחלת התורה נראה שרק החוטא צריך להצדיק להצילו, אבל בד' רבב"ח מבואר שגם האיש הכשר ביותר, צריך להצדיק לעבוד עבודה אמיתית, שהצדיק מאיר לכתחילה, ודרך ממילא גם להחוטא הפרטי וכו'.

צג יש להקשות מה מוסיף רביה"ק עם הסיפור של רבב"ח הלא הכל ידוע כבר מקודם, וי"ל שעד המעשה דרבב"ח נראה שהמדובר הוא בחוטא שרוצה לצאת מעוונותיו, שנפל המלכות לתוך הסט"א וצריכין להוציאה, אבל כאן בהמעשה דרבב"ח מדבר על איש ישראלי כשר שיש לו בלבול בתפלתו, שרץ בנחיריו, שלא מדברים שוב על איש פרטי שנפל, רק על חשיבות עם ישראל בכלליות, וכמוש"כ שחקר רבב"ח איך מעלין המלכות, בחי' אדה"ר אחר החטא הכללי, שנפלה המלכות, והיאך מעלין התפלה, ואיש הישראלי הכוונה לכללות ישראל, וע"ז בא רבב"ח ונותן עצה, ומדברי רבב"ח יכולין ללמוד גם על איש

פרחה הגפן תורה ד' קמא

שרץ^צ, היינו טומאה בתפילתו ועבודתו ובלבל אותו. ולא היה יכול איש הישראלי הזה לעבוד עבודתו תמה. מה עשה האיש הזה? עשה שלש בחינות הנ"ל. היינו התקשרות^צ להצדיק^צ ונתינת הצדקה ודווי דברים:

וזה פירוש: ומתה, ואידחותו מוא, ושדיוהו לגודא. והזכיר השלש בחינות מעילא לתתא^צ. ומתה זה בחינת ודוי דברים, כמו שכתוב: "כל המומתין מתודין". ואידחותו מוא זה בחינת צדקה, כמו שכתוב (קהלת י"א): "שלח לחמך על פני המים". ובתיב (ישעיהו ל"ב): "אשריכם זורעי על כל מים". ושדיוהו לגודא הצדיק נקרא גודא, לשון גדר, שהוא גודר פרצותיהן של ישראל (יחזקאל כ"ב; ישעיהו נ"ח) וזה: 'ושדיוהו לגודא', שהקריב את עצמו

^צ ודו"ק היטב בהבנת הדברים שבתחילת התורה מדבר על החוטא, שנתן תוקף למלכות הרשעה ח"ו, שמקבלין כוחם מנפילת המלכות, בחי' אמלאה החרבה (מגילה ו), שנתמלא רומי ע"י חורבנה של ירושלים, וזה עיקר החורבן שממשלת העכו"ם תקיפה כ"כ, במקום וחילוף מלכות ישראל, אבל בסוף התורה מדברים על הגוי שבא ממקומו ובא ומריע לישראל, דהיינו שמקלקל עבודתו של ישראל, כי בד' רבב"ח עסקינן ביהודי שהולך בדרך הטוב, והגוי בא ומבלבלו.

^צ ענין התקשרות להצדיק השגור בפי כולם, הוא הבחינה הראשונה הדרגה הקטנה ביותר.

^צ לפעמים קורא לזה התקרבות, ולפעמים ראייה, והכל ענין אחד שמתחיל עבודתו בדבר קל, כבהערה הבאה.

^צ בדרך כלל אי אפשר ללכת מעילא לתתא, שהולכין תמיד ממדרגה למדרגה, מתחילין עם בחי' ראשונה, שהוא התקרבות להצדיק, שבקושי מתכוון לאיזה עבודה, אלא כשרואה פני הצדיק, עוזב את השטותים וכו' ומתחדש, כתינוק הרואה את אמו שעוזב העצבות ורץ לאמו, וכנ"ל באות ח, ואח"כ כבר מוכרח לעשות משהו שזהו הדרגה

השניה, שנותן צדקה, בחי' שמוותר מעצמו, (וכמובן שגם בזה יש דרגות רבות אם נותן הרבה צדקה במסי"נ או מעט וכו'), אבל אח"כ כשמגיע הבחינה השלישית צריכין לוותר הרבה, שהבחינה ההוא היא ודוי דברים, השפלות הנוראה, לספר כל לפני ת"ח כל שעבר עליו, הוא בחי' מיתה ומסי"נ, שזה כבר הדרגה העליונה, הרבה יותר מצדקה, שמוותר על כל מציאותו.

וכל העבודה מתתא לעילא, הוא בחי' העלאת מ"ן ואח"כ הורדת מ"ד, מתחילה דומם וצומח וכו' עד שמקבל דרך חדשה, והכל עפ"י מה שנאמר בגמ' דסוטה הנ"ל שהולכין מדרגה לדרגה, אבל במעשה דרבב"ח (ב"ב עג), מבואר מהלך חדש מעילא לתתא, וכל זה צ"ב.

וי"ל שאחר שהלך מדרגא לדרגא, אח"כ זוכה להורדת מ"ד, שמוריד השפע לכל דרגותיו ומדותיו, שהכל מקבל התיקון, בחי' ירידת השפע אחר התפילה, שמקבל השפע בגבורות גשמים, פרנסה, ואח"כ ברכות כהנים, תיקון הדמים, שתיקן כל הדצמ"ח.

לצדיק:

ועל ידי שלש בחינות אלו, וחרוב מיניה שיתין מחווא שעל ידי המיתה, היינו ודוי דברים, העלה את המלכות מבין הסטרא אחרא. והצדיק הורה לו את הדרך הישר, כמו שכתוב בהפטרות בראשית (ישעיהו מ"ב): "אחריב הרים וגבעות", רמו על חורבן ממשלת העכו"ם. "והולכתי עורים בדרך לא ידעו", זה בחינת שהצדיק הורה לו דרך ישר. זה בחינת פרשת דרכים כנ"ל. 'ושיתין מחווא', רמו על עליית המלכות, דכתיב בה (שיר השירים ו): "ששים המה מלכות".

ואכלו מינה שיתין מחווא רמו על שני מדות רעות של חי מדבר, שעל ידו בא עניות כנ"ל, ועל ידי צדקה מתקן אותם וימשיך שפע. וזה: 'אכלו מינה'. ו'שיתין מחווא', רמו על בחינת ששים גבורים, שמשם בא פרנסה, כמו שאמרו (ברכות לג; תענית ב. עין שם): 'גבורות גשמים':

ומלחו מינה שיתין מחווא זה רמו על תקון שתי מדות רעות 'דומם צומח', על ידי קרבתו להצדיק, כי הצדיק הוא "ברית מלח עולם". גם עצבות ותאוות באים מדמים עכורים, ועל ידי מלח פולט הדמים רעים. ו'שיתין מחווא', זה רמו על ששים אותיות שבברכת כהנים, שהם ביד הצדיק, כמו שכתוב (משלי י): "ברכות לראש צדיק":

ומלאו מחד גלגלא דעינא תלת מאה גרבי משחא גרבי משחא^{צט}, זה בחינות הדעת, כי

צט ונפקחו

פוקח עורים

ויש לומר במה שמברכים בכל יום ברכת פוקח עורים, ולא משמיע אזניים, כי סתימת העין, הוא המיתה, ולכן השינה אחד מס' שבמיתה, הוא בחי' סתימת העין, ונאמר קונם עיני בשנה וכו' (נדרים יד), שטיק שנה ומיתה הוא בהעניס, השבירה בעיניים, (ועי' גם בצרור המור בראשית מו, ד בענין שימת יד הבכור על עין אביו אחר מיתתו ל"ע), ולכן אומרים פוקח עורים, שמבקשים מהש"י פקחת עינים לטובה, בחי' הטוב והמטיב, פוקח בחי' פקח שיש לו שכל אמת, שהכל לטובה.

וצ"ב השייכות להעין בתורה דידן, וי"ל עפ"י מה שנאמר בעצת וזוהמת הנחש, לא מות תמותון, דהיינו שלא ידאגו מדיין האמת וכו', ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע, יודעי טו"ר, אומן שונא בני אומנותו, היפוך אדם יודע שכל מאורעותיו לטובה וכו', וגם ונפקחו עיניכם, וי"ל דאחר שתיקן כל הג' דרגות, באים לדרגת קדושת עינים לטובה, היפך מונפקחו עיניכם, ונפקחו ל' חכמה כמוש"כ רש"י, חכמה בחי' שמן משחת קודש, (אצל צורבא מרבנן נאמר טביעות עין, ב"מ כג, ב, שזוכה

לסוד עיני ה', פקחת עין דקדושה).

פרחה הגפן תורה ד' קמא

"שמן משחת קדש" (שמות ל), זה בחינת שכל. ותלת מאה, זה בחינת משה, שהוא בחינת מה שהצדיק מקטין את עצמו, בבחינת מה. בשלש בחינות צריך להקטין את עצמו, כמו שכתוב (ירמיהו ט): "אל יתהלל חכם, גבור ועשיר":

נמצא שבכל בחינה מאלו שלש בחינות הוא נעשה מה. ועל ידי זה יש לו התפשטות הגשמיות, ומדבק באור אין סוף, שאין שם שום שנוי רצון, אלא: ה' הוא האלקים וכו' כי הדרן ואתאן לבתר תריסר ירחי שתא וקחוינן דהוי מנסרא מגרמיהו^ק לבנינא הנך מחווא^ק, כי מאחורי הקדושה, שהם שנים עשר שבמים, שעל ידם נתתקן מלכות הנ"ל

עיין סיני

עין בגימ' סיני, לבבתי מאחת מעיניך, שמובא מהמדרש שמיד בהר סיני כבר הסתכלו בעין אחד על העג' (שיחת הר"ן קכג), בחי' ונפקחו עיניכם של הנחש, אבל אלו שזכו היה להם רפואה במתן תורה, שנתרפאו לגמרי, ונתקדשו עיניהם.

חד עינא

וזהו חד עינא דרחמי, דהיינו דליכא שני עינים, כמו שהיה אצל החלשים, אלא שעולה לדרגת אריך, ששם ליכא אלא חד עינא, בחי' לית שמאלא בעתיקא, שהכל נהפך להטוב והמטיב, ה' הוא האלקים, ע"י השפלות והכנעה בחי' סיני, וזוכה שהכל רואה בעין הטובה, ולטובה.

שני דרגות

ואעפ"כ ישנו שני דרגות, הוי"ה ואלקים, שאי אפשר שיהיה רק חד דרגא ממש, שבחיים חיותו מוכרחין לרצוא ושוב, רק שמשו חוזר בכל פעם לבחי' אי"ן, שיכול לתת פקחת עינים לבני דורו, מל' אתה הראית לדעת, הראית מל' ראייה ופקיחת עינים לטובה, שמן משחת קודש, ומשפיע שמן זה על הדבקים בו.

^ק ונאמר דעביד ממנה מטללתא, בחי' צל סוכה, ומרמז על עורו של לויתן שיהיה לעתיד לבוא, שכולם יחזרו בתשובה ע"י צל זו, אחר ר"ה

ויוה"כ, ואח"כ סוכות, שבר"ה ויוה"כ האדם שב בתשובה לבד בגפו, ובסוכות תשובה מאהבה חושב גם על אחרים להחזירם, בחי' זדונות נעשים כזכיות.

^ק ויש לעיין בפשט הענין, שהרי לפי מה שביאר רבינו שהדג הוא איש הישראלי, והיה צריך לתיקון וקיבל תיקונו בשלימות ע"י הצדיק, ע"י כל הבחינות, א"כ לכאורה כבר החיה הדג ממיתתו, וא"כ קשה שאיך בסוף המעשה לוקחים עצמות הדג ומנסרים אותו וכו', שמשמע מזה שעדיין הדג נשאר בלי חיותו ומשתמש בעצמותיו,

ועפ"י הפשט י"ל שבאמת מת הדג וכו', ומתה, ולקחו לבשר ומלחוהו, ולקחו גם עצמותיו ועשו מזה מטללתא, אבל לפי ההשגה שהלביש רבינו משמע שהדג חי, ומתה היינו שהתוודה, שע"ז חי, וא"כ קשה כנ"ל, שעד שהגיעו להעצמות הכל התיישב, שמלחו ואכלו הכוונה שאחרי התיקון קיבל שפע פרנסה, וברכות כהנים וכו', אבל העצמות אינו מובן לכאורה, שהרי כבר נתרפא לגמרי בכל קומתו, ואיך יש כאן עצמות.

אבל באמת י"ל להפליא, שזה גופא החידוש של התורה, שאחר שאיש הישראלי זכה להתתקן בשלימות ע"י הצדיק בכל הבחינות, ונמשך אור א"ס, הרי נתתקן אח"כ כל קומת ישראל, שכל ישראל הם קומה אחת כידוע, ובפרט במ"ת תורה,

, ואחריהם הוא המומאה.

ויש בני אדם שיוצאין מהקדושה, וזה שסיפר התנא, שהדר וחזר לעיין באלו שהם בתר תריסר ירחי שתא, שהם אחורי שנים עשר שבטים דקדשה, שיוצאין מכלל ישראל^{קב} על ידי מעשיהם הרעים. וחזינן דהוו מנסרי מגרמיהו היינו שעל ידי מעשיהם הרעים החקוקים על עצמותם, והחקיקה עובר מעבר לעבר כנסירה ממש. אבל על ידי שאיש הישראלי הנ"ל נתעורר בתשובה על ידי שרץ קטן שבנחיריו, על ידי שהרגיש מומאה קטנה שמבלבלת אותו, על ידי תשובתו^{קב} גורם, שגם אלו הרשעים^{קב} נעשו כסא לקדושה. ויהבי לבנינא הנך מחווא שעוזרים גם הם לעובדי השם, שיבנו הנך מחווא^{קה} הנ"ל:

כשטוב לו וגם לאחרים, ולכן כשקיבל תיקונו וזכה למעין עוה"ב, מתקן גם אחרים שיצאו מהקדושה. ^{קב} ויש לקשר ד"ז עם מש"כ בתחילת התורה, מי גרם לראובן שיודה יהודה, שאחד מחזיר השני בתשובה.

^{קב} מאמר זו נאמר בשבועות שכל ישראל נכנסו להקדושה, כאיש אחד בלב אחד, וכולם זכו לנבואה ממש כד' רוב הראשונים, ולכן המדובר כאן לתקן כל הקומה של ישראל.

^{קה} ויש לבאר שזהו בחי' מש"כ בהאריז"ל שו"ק עולה לחב"ד וממשיך אח"כ נה"י החדשים, וכן בעניננו שהבעל תשובה עולה לחב"ד וכו', והרחוקים מתעוררים במקומם.

כשמעו אנכי ה' אלקיך, הרי ממשיך אור ותשובה גם לאלו הרחוקים מאד שלא התוודו, והם עצמות יבשות, החקוקים בחטא במעשיהם הרעים, מעבר אל עבר, הרי הם במקומם גם מקבלים תיקון, ונעשה מהם בנינים לקדושה, [ועי' בלקו"ה גביית חוב מיתומים ד, אות ג, ד, שע"י הצדיק ומעט אנשיו שזוכים לודוי דברים לפני הת"ח, נתקנים גם כל ישראל וכו'].

וגם השמיענו רבינו, שאיש הישראלי אחר שיוצא השרץ ממנו, כבר חושב על אחרים, ורוצה לסייע גם להרחוקים.

^{קב} י"ל לחידודא, שהתורה קאי על ברכת הטוב והמטיב, שמבואר בגמ' ושו"ע שאומרים ברכה זו

פרחה הגפן

תורה ד' קמא

וזה קי פירוש: אנכי קי ה' א-להיך קי פירוש הן הוי"ה הן א-להיך תבין, שכל זאת קי אנכי קי,

הדעת

התורה דידן נעוצה סביב "הדעת", כנזכר באות ד', שיהא ידיעה שלימה, שלימות נקרא כשיש מוחין דחכמה ובינה, ואח"כ הדעת, כנ"ל דכשיש חכמה ובינה, ואח"כ השלימות כשהדעת מאחדת, ואז ישנם שני מוחין חו"ב, משא"כ בהכתר שאין מקום לשנים, (וכמוש"כ לעיל שצריכין להראות לדעתו וישותו וכו').

אלקים

ולכן צריכין להזכיר יציא"מ בכל יום מחדש, שתמיד צריכין להמתיק שם אלקים בחי' מצרים, שמע ישראל ה' אלקינו, להמתיק אלקים, ע"י ה' אחד, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך וגו'.

תפילה

ויש להעיר שבכל התורה לא נזכר ענין התפלה, רק בסוף התורה במעשה דרבב"ח מוזכר התפלה, שנכנס טומאה ושרץ בתפילתו, (והיא תורה של שבועות, ולכאורה מה השייכות לתפלה).

עת צרה

אמנם באמת "אלקים" מבטא הצורך לתפלה, וכמוש"כ כי מי גדול אשר לו אלקים קרובים וגו', אלקים דייקא, בעת צרה לכו"ע תפלה דאורייתא, וכמוש"כ אצל האבות והאמהות שהיו עקרות ונתאוה הקב"ה לתפילתן וגו', הכל בסוד הוי"ה הוא האלקים, שיהפוך מאורעותיו לטובה, סוד המתקת שם אלקים ע"י התפלה, ובפרט לא"ה אימנו שיש בה אותיות אלקים, שהתפללה כל ימיה וגו', (וכן מי אלה וגו', לשונות אלקים) שבכל פעם מתפללים בעת צרה אלקים בחי' דיין האמת, וע"י התפלה זוכין להטוב והמטיב.

קי חג השבועות

כתר אחד

בכוונות ליל יו"ט שבועות נאמר שממשיכין כתר אחד לשניהן, לז"א ולנוק', ומוזכר זה רק בכוונות ליל שבועות, שאז יש רק דרגת אח', ויש לשאול למה ביום שבועות כשנתגלה דרגת ה"פנים" לא מצינו שימשיכו כתר אחד לשניהן.

המקוה

וי"ל עפמש"כ בלקו"מ (קמא נו) בסוד המקוה של שבועות, שנמשך דעת גדול מאד, השלום הגדול, בחי' מחלוקת לשם שמים, שהיא עדיפא מהשלום, ולכן מבואר היטב מה דלא נאמר בכוונות היום, בדרגת פנים, כתר אחד לשניהן, שבאמת אדרבה שביום נתגלה דייקא בחי' שנים שהיא עדיפא, שאינם משתוים, בסוד מחלוקת לשם שמים, ורק בלילה דרגת אח', אזי הכל נפלא וכו', ויש שלום בין שניהם, ובבוקר כשכבר נשלמו המוחין נתגלה דרגת מחלוקת, שנראה כשנים, ואז דייקא שלימות השלום.

ה' אלקים

וי"ל שזה סוד תורה דידן, שלעולם צריכין גם ל"אלקים", אנכי ה' אלקיך, באלקים אהלל דבר, וצריכין להמתיקה, לא שיתבטל דרגת אלקים ויהיה רק הוי"ה בלבד, בחי' מחלוקת לש"ש למעליותא, וכמוש"כ (תהילים סח) אחת דיבר אלקים שנים זו שמעתי, שמצד אחד היא אחת בחי' הוי"ה, אבל גם אלקים, לא יהיה לך אלקים אחרים, ולהמתיקה.

היינו שתקיים: "בה' אהלל דבר, באלהים אהלל דבר", היינו כולו הטוב והמטיב^{ק"א}, כנ"ל.

אשר הוצאתיך^{ק"ב} מארץ מצרים^{ק"ג} דאיתא במדרש (בראשית רבה מז), כי כל הגליות^{ק"ד} נקראים על שם גלות מצרים, מפני שהם מצרים לישראל^{ק"ו}. היינו שעל ידי הצדיק נתבטל

ק"א ולכן שותין ד' כוסות של יין ביצא"מ כולו הטוב והמטיב.

ק"ב פרעה עשה עצמו אלוך, לי יאורי, דהיינו שהעולם הוא נפרד ח"ו, בחי' אלקים, ומשה ההיפוך מזה, שלוקח כל הבריאה ומבטל לאין סוף, ה' הוא האלקים, הוי"ה הוא בחי' ביטול המציאות.

ק"ג גם לא יהיה לך אלקים אחרים, קאי על המלכות דעכו"ם כמוש"כ לעיל באות ב', ובפרט מלכות עמלק שלוחם כנגד הש"י, וכן פרעה שאמרו חז"ל שעשה עצמו אלו-ה (שמו"ר ח,א וכמוש"כ לי יאורי), וכן אמרו שפרעה אמר מי הוי"ה, לא ידעתי את ה', כי הכיר רק בשם אלקים, כי משם היה יניקתו, ובסוף אמר הש"י וידעו מצרים כי אני הוי"ה הוי"ה דייקא, שעיקר ההבנה בזה שידעו כי ה' הוא אלקים, ונתגלה בקריעת י"ס, ששם היה בחי' הטוב והמטיב שיצאו ברכוש גדול שמברכין עליה הטוב והמטיב.

ויועציו היו איוב בלעם ויתרו, ומשה הצדיק מלכות דקדושה היה לעומתם, משה כנגד בלעם, לא קם נביא אבל באומה^{ע"ק}, איוב משה כתב ספרו, ויתרו חותן משה, ומשה לחם כנגד פרעה, ועיקר הכח כנגדם היה במתן תורה, כשאמר הש"י אנכי ה' אלקיך שאין מפרידים בין ה' ואלקים.

ק"ד כמו בימינו שסובלים מישמעאל פרס וכו', שעיקר התיקון שיאמין שהכל לטובה.

ק"ו ארבע גליות נגד הד' אותיות השם הק', וגלות מצרים היא השורש בחי' הקוצו של י'.

ק"ז כבר בארנו שבמ"ת היה סוד היין, שיש בה מדעת קונו, ולכן נמשלה התורה ליין, כי טובים דודיך מיין.

ק"ח וכמוש"כ באות ט, שגם משה והצדיקים, עבודתם בבחי' אנכי להחזיר כל הבריאה לאין סוף, שמדור אנוש התחיל ע"ז וכו', מצד שם אלקים, ובנ"י מבטלים ומתקנים ע"י מאמר אנכי ה' אלקיך.

ק"ט סוד שני הלחם כעין שני לוחות הברית כמבואר בזוה"ק, ועיקר הענין שני הלוחות בבחי' נצח והוד, בחי' עליון ותחתון, בחי' חסדים (הלוח הראשון) וגבורות (הלוח השני), בחי' שני הכרובים, ושני הלוחות מתאחדים, ובאמצע בחי' צדיק חי, בחי' הקול היוצא מבין שני הכרובים, בחי' אנכי (הצדיק שנכלל באנכי), ה' (הלוח הראשון) אלקיך (הלוח השני).

ק"י אחר חטא אדה"ר נפגם המלכות, וביצא"מ ומ"ת תקנו זאת, כי חזר הדעת, כל ירידה למצרים היה בעון הק"ל שנים, פגם הדעת כמוש"כ האריז"ל בשער הכוונות, הדכ' הוא בחי' קול והנוק' המלכות נקראת קל"ה, נשים דעתן קלה, ואז במ"ת התחברו דכ' ונוק' בשלימות, כשלקח אותנו לאשת חיל, תיקון הדעת שמזווג דכ' ונוק', בחי' ברוך הטוב והמטיב, כשלא יחלוק בין חסדים וגבורות, היפוך הלא טוב היות אדם לבדו, ותקנו חטא עה"ד, עד שנתקלקל בחטא העג' שנאמרה עד שהמלך במסיבו, עלובה כלה וכו'.

פרחה הגפן תורה ד' קמא

מלכותם וממשלתם של העכו"ם, כי על ידי זה עולה מתוכם מלכות דקדושה כנ"ל:

מבית עבדים זה רמז על בטול המדות רעות קפ"ז של ארבע יסודות, המכונים בשם עבדים ק"י, כי כל הארבעה יסודות הם מתחת גלגל הירח ק"ח. והירח מכונה בשם עבד, כמובא בזהר (וישב קפ"א): "הנה ישכיל עבדי ק"י דא סיהרא ק"י. פירוש: על ידי הצדיק עולה

הימים בלבד

חג השבועות הכל סביב הימים ולא סביב החודש, דשבועות נקבע על שם הימים ולא ככל יו"ט שהולכין לפי החודש, וכמובא בגמ' (ר"ה ו) ששבועות אין צריך להיות בו' סיון, ומיד בר"ח ניסן ידעו באיזה יום יהיה שבועות.

כבר תיקנו

והענין שעד שבועות היה הכל סביב הלבנה, בחי' מיעוט הירח, עד שבא שבועות ונמתק פגם הירח בשלימות, וזה התכלית של יציא"מ שבתחלה היה החודש הזה לכם, ובשבועות יתוקן בשלימות, שלא יהיה תלוי שוב בירח, אשר הוצאתיך מבית עבדים בחי' סיהרא, [וכמוש"כ בתורה היחוד דה' אלקים כן עד"ז גם יחוד ה' אד-ני, ואכמ"ל].

חכמים

תיקון הירח, נעשה ע"י חכמי ישראל שמקבלים התורה, כי היא חכמתכם ובינתכם וגו', שבידם לתקן הפגם ע"י חכמת התורה הק', ולהשוות בין השמש והירח.

ק"ט משה נקרא משה עבדי, שאין לו שום מציאות עצמית, לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, נאמן מל' שלימות האמונה בחי' אנכי ה' שנאמר במתן תורה, והש"י אמר לו וגם כך יאמינו לעולם, ובכח זה יוכל להושיע את ישראל.

ק"ב שהצדיק נקרא עבד, משה עבד ה', ולכן הצדיק מרים המלכות, מעבדות דסט"א לעבדות דקדושה, ותחילת הארת מ"ת ודלעתיד היה בקריעת י"ס,

קט"ז ביטול הגאווה היה בקריעת י"ס, שאז נאמר כי גאה גאה סוס ורוכבו וכו', ראתה שפחה על הים בחי' ראית הצדיק ביטול התאוות והעצלות ועצבות, ולכן אמרו ה' ימלוך לעולם ועד שנתרומם המלכות דקדושה, ומסיימים ה' אחד ושמו אחד בחי' הארה דלעתיד הטוב והמטיב, מלך כל הארץ אלקים שכ' באות ד'.

ק"י ובזה מבואר שהמצוה הראשונה שנצטוו במצרים, היה החודש הזה לכם, בחי' מלכות ירח, שהכל להחזיר המלכות לשרשה, וכן מבית עבדים המלכות.

ק"ח ענין הלבנה סיהרא, ירח מרמז גם על מיעוט הירח שם אלקים, סוד התפלה כנ"ל.

אד"ני

ויש לבאר הענין, ע"ד מש"כ בספה"ק עבודת ישראל מהרה"ק ר' שמעלקא זי"ע, שמר"ח ניסן עד שבועות הכל סביב שם אדנ"י עי"ש, [עבודת ישראל דברים "על פי מה ששמעתי מהרב הגאון מוה' שמואל שמעלקא אב"ד דק"ק נ"ש כי מר"ח ניסן עד בעשור לחודש בו הם עשרה ימים כנגד אות י של אדנ"י, ואח"כ ארבעה ימי ביקור קרבן פסח הם נגד אות ד, ואח"כ מיום הראשון של פסח עד ערב שבועות הם חמשים יום כנגד אות נ, ואח"כ יום ראשון דשבועות נגד אות א דאדנ"י, [והוא צירוף ידנ"א אותיות אדנ"י], ואז נבנה המלכות עד שנתגלה אות א במלת אנכי ה' אלהיך עכ"ל.

פרחה הגפן

תורה ד' קמא

המלכות מן הסטרא אחרא, ונתבטלים המדות רעות, ועל ידי זה האדם בא לבחינת עולם הבא^{קכא}, לבחינת: "בה' אהלל דבר, באלהים אהלל דבר":

להוי"ה, ועי' יחודם היה ניתקן הכל, אבל הנחש שהוא בחי' אלקים אחרים הפריד וקלקל, ונעשה דמים, צרעת, כל הקללות (עירובין ק), כל אומות העולם וקליפותיהם, עד מתן תורה.

והש"י מיד אחר החטא בא לאדם וחווה, ורצה שיתוודו, ואז היו מחזירים שם אלקים להתכלל להוי"ה, אצל יעקב התחיל התיקון כשהיה בפרשת דרכים בהליכה לעשו (אות ז), אצל מעבר יבק.

וכמו שאנו מסיימים כל יום, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, אחדות גמור הטוב והמטיב, שנאמר אז ויאמינו בה' ובמשה עבדו, עבדו דייקא, לעומת מבית עבדים, ולכן האומר שירה מוחלין לו על עוונותיו ע"י האמונה במשה, ואיש חכם יכפרנה, כי עיקר יצי"מ היה לזכות להדעת, שהתחיל בהחודש הזה לכם וכו', אשר הוצאתיך מארץ וכו' שהרים המלכות, ונשלם במ"ת.

קכא לולי חטא אדה"ר, היה נעשה כל זה בנשואי אדם וחווה, חווה בחי' מרכבה לאלקים, אדם